

KAMATMENTES BANKRENDSZER A GAZDASÁGBAN

2015

KAMATMENTES BANKRENDSZER A GAZDASÁGBAN

OPERATION OF INTEREST-FREE BANKING IN ECONOMY

Kézirat lezárva: 2014. november 9.

Tartalom

1. BEVEZETÉS	1
1.1 A témaválasztás indoklása	1
1.2 A dolgozat célja és tartalma	1
2. A HAGYOMÁNYOS ÉS KAMATMENTES BANKRENDSZER ALAPJAI	3
2.1 A bank fogalma, és a bank feladata	3
2.2 A hagyományos bankrendszer jellemzői	4
2.3 Gazdasági válsághelyzet.....	4
2.4 A hagyományos bankrendszer szabályozása	6
2.5 Az iszlám bank alapelve és működése	7
2.5.1 A kamatszedés tiltása a Korán szerint	7
2.5.2 A Sharia jelentése.....	8
2.5.3 Az iszlám bank alapelvei.....	10
2.5.4 Lehetőségek az ügyfelek számára az Iszlám bankoknál.....	11
2.5.5 Kamatmentes hitelezés az iszlám banki gyakorlatban	18
2.6 A két bankrendszer összehasonlítása	18
2.6.1 Az iszlám bank előnyei	21
2.6.2 Hátrányok, problémák az iszlám bank működésében	22
3. ESETTANULMÁNY	24
3.1 A kamatszedés tiltásának háttere	24
3.2 Az iszlám bank kialakulásának története	24
3.3 A legelső iszlám bankok jellemzése.....	25
3.3.1 Dar Al-Maali Al-Islami Bank (DMI)	25
3.3.2 Al Baraka Bank.....	25
3.3.3 IBS Bank	25
3.3.4 Az iszlám bankrendszer terjeszkedése	26
3.4 Elemzések és értékelésük	28
3.4.1 A bankok szerepe a pénzügyi válságban	28
3.4.2 Nigéria adósságcsapdája.....	31
3.4.3 Nigéria feltételezett adóssága az iszlám bankrendszer tükrében	32
3.5 Empirikus vizsgálat.....	33
3.5.1 Interjúkérdések.....	34
3.5.2 Egyéni mélyinterjú értékelése.....	35

3.5.3 Összefoglaló	39
4. ÖSSZEFOGLALÁS.....	41
4.1 A válság megelőzésének lehetősége	41
4.2 Az iszlám bank lehetőségei a válság enyhítésében.....	42
4.3 A hipotézisek igazolása	42
5. IDÉZETT FORRÁSMUNKÁK	44
6. ABSZTRAKT	47
7. MELLÉKLETEK	I
7.1 Meghatalmazott levél	I
7.2 interjúkérdések	II

Táblázat- és ábrajegyzék

1. táblázat: A banki hatékonyság mutatói	20
2. táblázat: Nigéria adósságcsapdája.....	31
3. táblázat: Nigéria tartozásának alakulása iszlám bankot feltételezve.....	32
4. táblázat: Interjúalanyok	34
1. ábra: Az amerikai háztartások GDP-arányos hitelállományának, valamint jövedelemarányos törlesztő részletének alakulása	5
2. ábra: A gazdasági és társadalmi tevékenységek kapcsolata az iszlám vallásban.....	8
3. ábra: Az Idzsaráh működési elve	12
4. ábra: A Muzarebáh működése.....	13
5. ábra: A Musarekáh lényege	14
6. ábra: A Wadiáh működése	16
7. ábra: Az iszlám bankok piaci részarányának növekedése Malajziában 1998-2006 között	27
8. ábra: A kamatmentes bankok részesedése az Öböl-menti államokban	28

1. BEVEZETÉS¹

1.1 A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Választott témám a kamatnélküli bankok, illetve pénzügyi intézmények működéséről szól, de kérdés, hogyan működhet kamat nélkül egy bank?

Az elmúlt években a világválság és azután követő gazdasági válság nyomán egyre több szó esett az iszlám alapelvek szerint működő intézményekről, a Sharia-nak megfelelő bankokról² és más pénzügyi intézményekről. Manapság olyan véleményekkel is találkozhatunk, amelyek szerint a pénzügyi válság nyertesei éppen ezek a kamat nélküli pénzügyi intézmények lehetnek. E vélekedésnek legfontosabb alapja az, hogy a nyereséget és a veszteséget ezek a bankok a Sharia-nak megfelelő elv alapján osztják meg az érdekelt felek között.

Választásom azért esett erre a témára, mert egyrészt érdekesnek tartom, másrészt a mostani gazdasági helyzetben rendkívül hasznos lenne elgondolkodni azon, hogy a magyar gazdasági rendszer is működtethető lenne-e a dolgozatomban leírt elvek alapján, mert véleményem szerint az iszlám bankrendszer elvein alapuló működés hatékonyabb, így az Magyarországon is az aktuális helyzet javulását eredményezhetné.

1.2 A DOLGOZAT CÉLJA ÉS TARTALMA

A Tudományos Diákköri konferencia dolgozatom célja ismertetni a kamatmentes elven működő iszlám bankok fő vonásait, a legjellemzőbb számlavezetési, illetve működési konstrukciókat, majd összehasonlítást tenni a hagyományos, illetve iszlám bankok működési elve, és gazdasági hatása között.

A szakirodalmi áttekintést a bankok gazdaságban betöltött szerepével indítom. Bemutatom a hagyományos bankrendszer főbb jellemzőit, és érintem a gazdaság és a szereplők érdekeit. A következő fejezetben az iszlám bank alapelveivel és működésével foglalkozom. A fejezet alapgondolata a kamatszedés tiltása a Korán szerint. A Sharia törvény alapján erre épülnek az iszlám bank alapelvei. Ismertetem az iszlám bankszámla-szerződések

¹ A bevezetés korábbi szakdolgozatom alapján készült. (Rahmani, 2013)

² Sharia: Az iszlám törvénykezési elveket jelenti, amelyet országonként másféle üzletpolitikai vezetésben használnak.

főbb típusait, és az iszlám elven alapuló kamatmentes hitelezés lényegét. Az irodalom feldolgozást a hagyományos és iszlám bankrendszer összehasonlításával zárom le.

A dolgozatom gyakorlati részében először bemutatom a kamatszedés tiltásának hátterét, és rövid történeti áttekintést adok az iszlám bank kialakulásáról. Ezután a három legnagyobb iszlám bank fő vonásait vázoló fel, majd az iszlám bankrendszer terjedésének trendjét érzékeltetem. A gyakorlati rész további fejezeteiben a nyugati bankrendszer kritikai elemzése, összehasonlító számítások és interjúk tükrében szeretném megvilágítani az iszlám bankrendszer előnyeit, és alkalmasságát nemzetgazdaságok kritikus helyzetének javítására.

A kamatmentes bank kialakulásának történetéből, az iszlám bankok elterjedési statisztikájából, és a legnagyobb iszlám bankok példájából kiindulva elvégzett elemzésemben a hagyományos és az iszlám bank hitelkonstrukciójának az érdekelt felekre gyakorolt hatását hasonlítom össze gyakorlati példán.

A különböző gazdasági területeken általam készített interjúk olyan szakmai véleményeket tükröznek, amelyek a nyugati és iszlám bankrendszer előnyeinek és hátrányainak összehasonlítását segítették.

Mivel a vázolt témában szakkönyvek, folyóiratcikkek és más nyomtatott forrásanyagok szűkösen állnak rendelkezésre, ezért a téma feldolgozására nagyobb arányban internetes forrásanyagokat használtam fel.

Az iszlám bank működési elveinek és mechanizmusainak bemutatásával végső célom annak érzékeltetése, hogyan lehetne kamat nélküli banki gyakorlattal finanszírozni a gazdaságot, és ez miért jelenthetne előnyöket a magyar gazdaságnak.

2. A HAGYOMÁNYOS ÉS KAMATMENTES BANKRENDSZER ALAPJAI³

2.1 A BANK FOGALMA, ÉS A BANK FELADATA

Egy bank alapvetően két tevékenység köré épül: működésének célja egyrészt pénzbetétek megszerzése, másrészt hitelek nyújtása. A pénzbetétekre kamatot fizet, a nyújtott hitelek után pedig kamatot szed, a kettő különbsége képezi a nyereséget. A nagyvilágban azonban már régóta működnek olyan bankok is, amelyekre ezek az üzleti alapelvek nem vonatkoznak, nem kereskedhetnek kamatokkal. A helyzet lehetetlennek tűnik, pedig egyáltalán nem az. Az iszlám pénzügyi intézmények manapság kamatmentes elven működnek szerte a világban, és mégis nyereséget hoznak.⁴

Egy adott ország pénzügyi rendszere különféle intézményekből áll, amelynek legfontosabb szervezete maga a bankrendszer. A jelenlegi modern gazdaságban a bankrendszer feladata, hogy betéteket fogadjon be, pénzt kölcsönözzön, hiteleket nyújtson és különféle pénzforgalmi és pénzügyi szolgáltatásokat végezzen. Egy bank a vállalati szférával is, mindennapi életünkkel is kapcsolatban áll. Ha ügyfelekként betesszük pénzünket a bankba, betéteinkből a bank hitelt nyújt a vállalati szférának és magánszemélyeknek egyaránt. Ha valaki állampapírokat vásárol, ezzel is a bankok profitjának növeléséhez járul hozzá.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy mit is jelent a bankrendszer tulajdonképpen? A bankrendszert nem lehet egyszerűen definiálni. Olyan pénzügyi intézmények és tevékenységük összességének tekinthető, amelyet maga a jegybank irányít, és amely intézmények gazdasági társaságokkal, társbankokkal, különféle típusú pénzügyi intézményekkel és magánszemélyekkel is üzleti kapcsolatban állnak.

A bank alapvető szerepe az üzleti partnerek, s ezen keresztül a gazdasági folyamatok finanszírozása oly módon, hogy hozzájáruljon a gazdasági működéshez megkívánt pénzügyi egyensúly megteremtéséhez és fenntartásához.

³ Ez a fejezet korábbi szakdolgozatom alapján készült. (Rahmani, 2013)

⁴ Allah Banktörvénye. (Kudor , 2011)

2.2 A HAGYOMÁNYOS BANKRENDSZER JELLEMZŐI

A hagyományos bankrendszer fő jellemzője, hogy – a pénz időértékét saját érdekei szerint figyelembe véve – a betétesek pénze után kamatot fizet, a pénzükből kihelyezett hitelek után pedig lényegesen magasabb kamatot szed. Befektetésekkel is kereskedik – nagyrészt a betétesek pénzéből, de a felek közös hasznára.

A hagyományos bankrendszer többféle módon növelheti saját betétállományát. A bank egyrészt hitelt nyújt az ügyfeleknek, és azon kamatot szed, másrészt az ügyfelek nála helyezik el pénzüket, és arra a bank egyéb költségeket számol fel. A hagyományos bankok ezen kívül más bankszolgáltatásokat is végeznek: befektetéssel, kötvényekkel és más értékpapírműveletekkel, biztosítással, nyugdíjalapokkal, utazással, nemzetközi pénz- és hitelforgalommal kapcsolatos szolgáltatásokat is kínálnak.⁵

2.3 GAZDASÁGI VÁLSÁGHELYZET

A pénzügyi intézmények nélkülözhetetlenek a nemzetgazdaság működéséhez, és működésükkel meg kell felelniük a gazdasági, pénzügyi szabályzóknak. Pénzügyi közvetítési funkciójuknak nem a profitszerzés az elsődleges célja, hanem a hosszú távú fennmaradás a piacon.

Az Egyesült Államokban 2008-ban kirobbant gazdasági válság kiváltó oka az amerikai pénzügyi piacok helytelen működése volt. Az a tény, hogy a bankok eladták követeléseiket más bankoknak, egyben a világpiacot is kockázatosabbá tette, másrészt ellentmondásba kerültek az adott gazdasági szabályozórendszerrel, nem tudtak lépést tartani a gazdasági fejlődéssel, és a piacok növekedésével.⁶

Az amerikai makrogazdaságban számottevő szerepe van a jelzálogpiacnak, és a subprime „jelentős kockázatú” hiteleknek. Ezért is hangsúlyos a lakásvagyon kérdése – az, hogy a jelzáloghitel-piacot mennyiben sikerül stabilizálni, annak likviditását biztosítani.⁷ Ez a hitelpiaci rendszer több mint 30 éve döntően a kötvénykibocsátás eszközével működik az Egyesült Államokban. Az ügyfelek gyakran nem tudták, milyen terméket vásárolnak, mivel

⁵ Pénzügyi és kereskedelmi enciklopédia 111 o. (Bácskai, 1988)

⁶ Az amerikai pénzügyi szabályozás története: 337 o. (Beidermann, 2012/3)

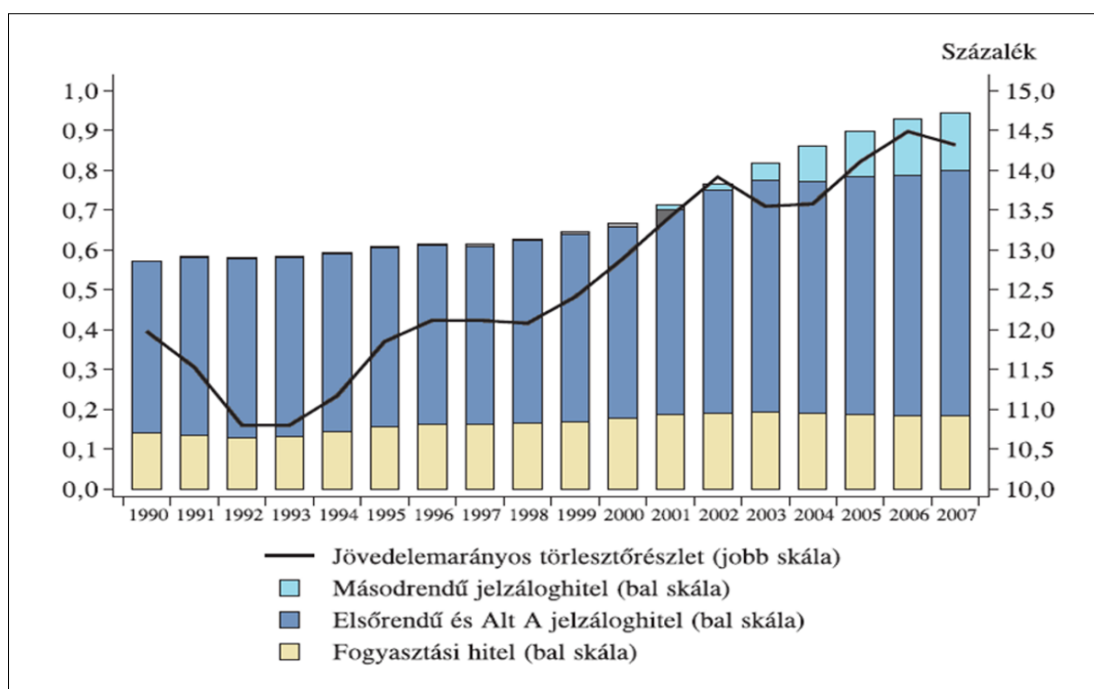
⁷ Király-Nagy: 577 o. (Király, et al., 2008/07-08)

az amerikai jelzálogpiacon ezen kívül is számos különböző termék állt a befektetők és fogyasztók rendelkezésére.

Az Egyesült Államokban az 1990-es években a subprime funkció egyre közismertebbé vált, az ügyfelek ennek keretében alacsony kamattal, és gyorsabb hitelbírálattal pénzhez juthattak. Ennek következtében 1994–2000 között az ilyen hitelek mennyisége ötszörösére növekedett.⁸

Amint az 1. ábrán látható, a másodrendű jelzáloghitelek 2001-ben még az összes jelzáloghitelnek csak az 5%-át tették ki, 2007-re viszont ez a tétel a teljes jelzáloghitel-állomány egyharmadára nőtt. 2007 végén az Egyesült Államok háztartásainak 13 ezermilliárd dolláros teljes hitelállományából 10 ezermilliárd dollár, azaz több mint 76% a jelzáloghitelből származott.⁹

Ez annyit jelent, hogy hirtelen kirobbanó gazdasági válság esetén ilyen arány mellett nem csak az amerikai bankok mennek tönkre, hanem a befektetők, kis- és középvállalatok, és mindazok az ügyfelek is veszélybe kerülnek, akik háztartási hitelekkel foglalkoznak.

1. ábra Az amerikai háztartások GDP-arányos hitelállományának, valamint jövedelemarányos törlesztő részletének alakulása

Forrás: ¹⁰

⁸ (Gramlich, 2004)

⁹ Király-Nagy: 578-579 o. (Király , et al., 2008/07-08)

¹⁰ Mortgage Banking Association: Fed flow of funds statistics (Király , et al., 2008/07-08)

2.4 A HAGYOMÁNYOS BANKRENDSZER SZABÁLYOZÁSA

Az 1929-es gazdasági válság után, a tőzsdeösszeomlást követően az Egyesült Államokban megszületett az úgynevezett Glass-Steagall törvény. A törvénynek az volt a lényege, hogy szétválasztották a kereskedelmi és a befektetési banki tevékenységet, illetve elkülönítették a bankokat és a brókercégeket. A gazdasági szereplők részére ez nem bizonyult egyszerű megoldásnak, mert túlszabályozta a tevékenységüket, és úgy ítélték meg, hogy ez a törvény visszafogja a gazdasági növekedést. Igyekeztek áttörni azt a korlátot, amelyet a kormány emelt a kereskedelmi bankok és brókercégek között, nem számolván a lehetséges kockázattal.

Végül 1999-ben megszületett a Gramm-Leach-Bliley-féle törvény, amelynek az volt a célja, hogy versenyképességet teremtsen a pénzügyi piacon.

Az előző, Glass-Steagall törvény szigorú szabályok eszközével próbálta megoldani azt, hogy kevésbé megbízhatóan működjék a jelzáloghitelezés, és értékpapírosításra épülő modell érvényesüljön a piacon, az ügyfelek ennél fogva kevésbé voltak érdekeltek a kockázat korlátozásában. Feltételezhetően ez volt a 2008-as válság egyik kiváltó oka.¹¹

A Glass-Steagall törvény addig egészen jól működött, amíg pénzügyi lobbizással azt meg nem támadták. A kereskedelmi bankok kezdetben nem végezhetek befektetéssel kapcsolatos tevékenységet, de a nyolcvanas évekre sikerült elérniük, hogy összevételüknek mintegy öt százalékát a befektetési tevékenységből realizálhassák. A törvény szerint eleinte csak kiváló minőségű, azaz elsőrangú hiteleket adtak el értékpapír formájában, később azonban – főként a Gramm-Leach-törvény elfogadása után – már kevésbé ügyeltek arra, hogy milyen jelzáloghiteleket csomagolnak, mivel mind több és több profitot reméltek. Emiatt olyan ügyfeleknek is adtak kölcsön, akik egyáltalán nem rendelkeztek megfelelő fedezettel.

Az említett törvények alapvető, bár nem egyedi megoldást jelentettek a kockázat hatékony kezelésére. A pénzügyi intézmények mindig profitorientáltak, és fennmaradásukhoz, valamint a piaci egyensúly fenntartásához rugalmas és hatékony szabályozásra van szükség. Ha a szabályozás eleve nem tartalmaz hatékony kockázatkezelésre szolgáló megoldásokat, akkor ez előbb vagy utóbb válsághoz vezet. Az iszlám bankok is hasonló alapszabályokat tartalmaznak ugyan, de az a döntő különbség, hogy a hagyományos bankok pénzügyi lobbizással meg tudták kerülni a törvényt, illetve képesek voltak törvényi változást elérni. A

¹¹ Az amerikai pénzügyi szabályozás története: 338 o (Beidermann , 2012/3)

Sharia viszont alaposan ellenőrzi a pénzügyi tevékenységet, és a szabályokon csak a vallásba foglalt, meghatározott feltételekkel lehet változtatni.

2.5 AZ ISZLÁM BANK ALAPELVE ÉS MŰKÖDÉSE

A nyugati országok többségében joggal aggódnak a magas kamatok miatt, mivel azok esetenként már a fennmaradást veszélyeztetik. Ezzel szemben a világ másik része nem ismeri azt a rendszert: amelyben a bankok kamatot szednek hitelek után, mert ezt az iszlám vallás tiltja. Az iszlám intézmények gyakorlatilag befektetési felelősséggel működnek, ahol a bank és az ügyfél között a nyereség és a veszteség előre megkötött szerződés arányában oszlik meg.

2.5.1 A kamatszedés tiltása a Korán szerint

„Azok, akik kamattal foglalkoznak, az ítélet napján úgy reagálnak, mint az, akit megszállt az ördög. Azért kapják ezt a büntetést, mert a földön azt mondták: a kamat és az adásvétel között nincsen különbség. Allah ugyanis tiltja a kamatot, de megengedi az adásvételt. Aki figyelmeztetést kap az Istentől, és azt követi, az megtarthatja azt, amit korábban szerzett; viszont akik a tiltás után sem hagyják abba a kamat fizettetését, azok a Tűz lakói lesznek, és örökké ott fognak maradni.”¹²

Isten szeme előtt az adomány jutalomra érdemes, a kamatnak azonban nincs semmi haszna. „S amit ti adtatok az uzsorából, hogy egy másik vagyonában kamatozzék, hát Istennél nem kamatozik az uzsora. Hanem mit adtok nagylelkűségből, s akarjátok Allah Orcáinak, hát ezek ők, a meggyarapítottak”¹³

Ha egy kicsi tágabban értelmezzük a kamatot, az olyan összeg, amiben a felek előre megállapodnak a kölcsönpénz visszafizetése feletti kötelezettségként. Pénzkölcsönzés, illetve vagyonkölcsönzés esetén a felek abban állapodnak meg, hogy a kölcsönvevő a kölcsönpénz hatására képződő nyereség után fix vagy változó százalékot fizet a kölcsönadónak. Az iszlám alapelve szerint a felek között ilyenkor finanszírozási megállapodás születik. Ha azonban ez a megállapodás a kölcsönvevőt arra kötelezi, hogy a kölcsönzött pénz után kamatokat is fizessen a kölcsönadónak, akkor ez a kölcsönt felvevő fél egyoldalú kockázata, a vallás ezért is tiltja a kamatot. Nem lehet megállapodni előre kikötött kamatban, a kölcsönvevő fél azt

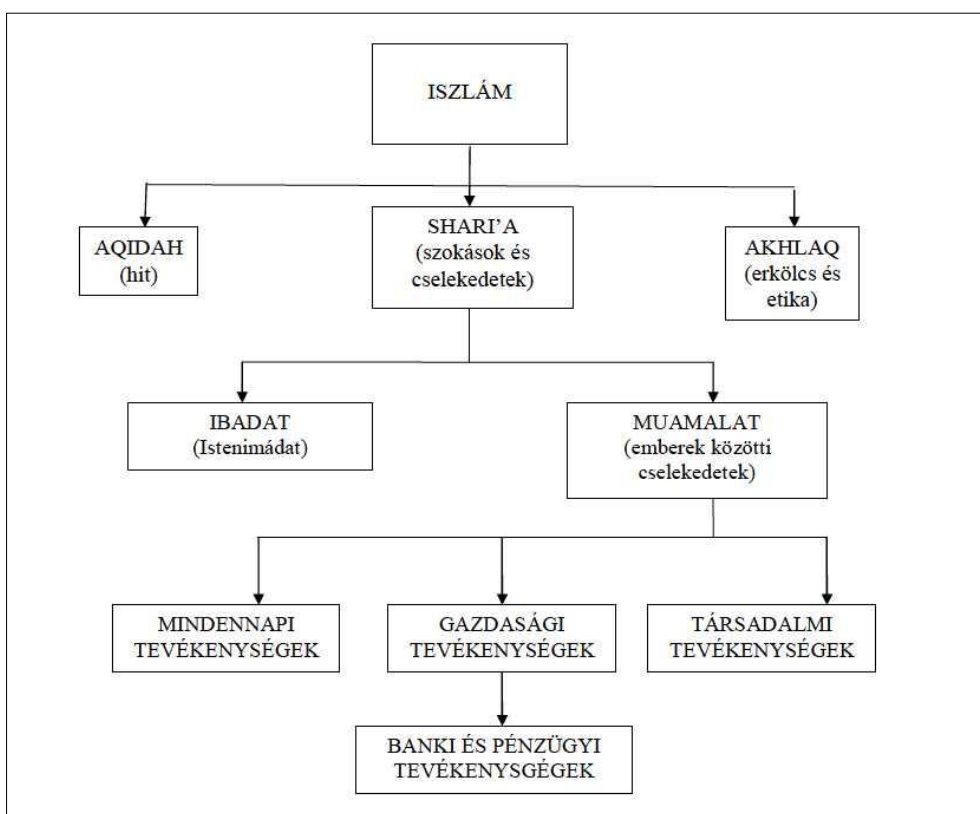
¹² Korán Al-Bakara című medinai fejezet, 275. (Anon., 2012)

¹³ Korán, A-Rum című fejezet, 30-39 (Anon., 2012)

vállalhatja, hogy az időszak végén meghatározott százalékban járulékot fizet a banknak a kölcsönpénz befektetéséből vagy használatából származó nyereségből.

2.5.2 A Sharia jelentése

Az iszlám vallás nem csak a kamattal foglalkozó tevékenységeket tiltja, hanem azokat a gazdasági tevékenységeket is amelyek alkoholhoz, sertéshúshoz, dohányhoz és másoknak kárt okozó üzleti tevékenységekhez kapcsolódnak. Egyes iszlám országokban ezért vezették be a Sharia nevű törvényt, hogy annak az iszlám vallásban foglalt szabályai szerint cselekedjünk.

2.ábra. A gazdasági és társadalmi tevékenységek kapcsolata az iszlám vallásban

Forrás: ¹⁴

Az iszlám vallásnak öt pillére van, társadalmi és gazdasági szemszögből viszont három fontos részre osztható. Az első a hit, amikor egy muszlim hisz az egy Istenben, a második az etikus viselkedés, a harmadik pedig a Sharia. Maga az iszlám alapelv az arab „Sharia” szóból ered, ami jogot vagy törvényt jelent.

A Sharia két részre bontható: az ibadat arra vonatkozik, ahogy a muszlimok imádkoznak Istenhez, a muamalat pedig az emberi tevékenységeket szabályozza – a mindennapi tevékenységektől a gazdasági és társadalmi tevékenységekig. Az iszlám gazdasági

¹⁴ Islamic banking and growth of Takaful: 403 o. (Billah, et al., 2007)

tevékenység alapja, a Sharia így az élettel összefüggő különböző irányelveket foglalja magában – a többi között a vallás, politika, gazdaság, banki, kereskedelmi ügyletek területén.

A Sharia részletesen előírja, hogy az iszlám bankban milyen feltételekkel működhetnek az ügyletek és befektetések. A Sharia szerint a pénzt olyan eszköznek kell tekinteni, amivel megmérhetjük ugyan a dolgok értékét, de a pénznek önmagában nincs értéke. Ez annyit jelent, hogy nem létező dologgal, például kamatszámítással pénzt előállítani nem lehet.

Egy ország gazdasága akkor működhet az iszlám alapelvek szerint, ha minden területen elfogadja és követi a Sharia elveit. A hagyományos pénzgazdálkodás területén gyakran különböztetik meg a kamatot és az uzorát, amelyek csak mértékükben különböznek egymástól, és e mérték szerint tiltják az uzorakamatot, pedig mindkettő növeli a vagyon elosztás egyenlőtlenségeit. Az iszlám vallás azonban nem tesz különbséget, mindkettőt tiltja.

A hagyományos bankok a külső terhek emelkedése esetén, például az adó növekedésekor befizetik ugyan a költségvetési többletterheket, de azokat többször áthárítják ügyfeleikre. A Sharia elvei szerint azonban nem fordulhat elő, hogy az egyik felet a költségek terheljék, a másik fél pedig a profitot szedje. A két fél között tisztességesen kell megosztani a költségeket, a profitot és a kockázatot is. A Sharia egyébként a kockázatvállalást is tiltja, kivéve ha azt a szerződési feltételek rögzítik.

A Sharia-nak fontos elve ezen kívül az erkölcsös befektetés elve is, ami az iszlám törvények szerint annyit jelent, hogy nem csak a bankok, hanem más gazdasági szereplők sem fektethetnek be olyan üzleti, gazdasági tevékenységbe, illetve nem forgalmazhatnak olyan terméket, szolgáltatást, amely károsítja az emberi szervezetet, vagy káros hatással van a társadalomra – ilyen például az alkohol, a szerencsejáték és a haram hústermék.

Az iszlám bank úgy állítja elő termékeit, hogy azokat szakértői csoport ellenőrzi folyamatosan vallási szempontból, és arra törekszik, hogy minél alacsonyabb legyen az adott termék kockázata. Azt, hogy kik lehetnek a szakértői csoport tagjai, a Sharia-nak nevezett törvény határozza meg.¹⁵

A Sharia elvei szerint minden pénzügyi forgalmazásnak kell hogy legyen támaszpontja vagy fedezete, ami lehet tárgyi eszköz, vagy bármely más azonosítható vagyon. A Sharia

¹⁵ A kis- és középvállalkozások fejlődésének pénzügyi háttere az EU-csatlakozás tükrében: 160-169 o. (Tárnok & Varsányi, 2004)

elvei szerint azonban pénz nem fogadható el fedezetként, mert ha elköltjük a pénzünket, akkor azt nem szerezhethetjük vissza.¹⁶

Mint már említettem, az iszlám vallás nem teszi különbséget az uzsora és kamat között. Hogy miért nem? A középkorban élt perzsa tudós, Husayn Fakhr al-Din al-Razi öt pontba foglalja a kamat és uzsora tiltásának okait:¹⁷

- 1) A kamatoztatás olyan, mint mások vagyonának ellenérték nélküli követelése. Mohammed Próféta szerint a kamatszedés ezért olyan, mint akár mások vérének is jogtalanul elvenni. A kamatot, és az abból származó hasznot a Sharia nem engedi meg a kölcsönadónak a tőke használatáért, mert a kölcsönpénz után biztos árat kérni nem más, mint kárt okozni a kölcsönvevőnek. Ha viszont ez a folyamat befektetési formában működne, akkor annak vallási szempontból nem lenne akadálya.
- 2) A kamatot azért is tiltja a vallás, mert az a gazdasági szereplőket nem arra ösztönzi, hogy minél aktívabban vegyenek részt a munkában, hanem arra, hogy könnyebb utat válasszanak a pénzkeresésre, és ez folyamat az emberek előmenetelét és boldogulását gátolja.
- 3) A kamatrendszer kiegyensúlyozatlan emberi kapcsolathoz is vezethet. Amint az az utóbbi években észlelhető, az emberek – csak azért, hogy kielégítsék egyéni vágyaikat, elvárásaikat – bármilyen magas kamatrátát is hajlandók hitelt felvenni. Ha ez a folyamat megengedhető lenne, az rétegzett társadalomhoz vezetne.
- 4) A kamat különbséget tesz a gazdagok és szegények között. A gazdagok részére tőkéjük gyarapítását biztosítja, ami igazságtalan, méltánytalan, és ezt a vallás is tiltja, mivel ennek hatására gazdagabbak lesznek a gazdagok, és szegényebbek a szegények.
- 5) A Kegyes Korán maga is tiltja a kamatot, és az embereknek nincs szükségük arra, hogy ennek okait ismerjék.¹⁸

2.5.3 Az iszlám bank alapelvei

Az iszlám bankok is ugyanazokat a banki funkciókat látják el, mint az összes többi bank szerte a nagyvilágban. Hatékonyan kívánják finanszírozni a gazdaságot úgy, hogy ezzel önmaguknak is hasznot hajtsanak, profitot termeljenek. Az iszlám banknak azonban nem a

¹⁶ (Dr. Abdul, dátum nélk.)

¹⁷ Iszlám ablak – ablak az iszlámra: 16-17 o. (Gálosi, 2010)

¹⁸ Handbook of Islamic Banking (Edward, 2007)

profitmaximalizálás a fő célja, hanem olyan ésszerű profitszint elérése, ami lehetőséget nyújt közös célok elérésére, tehát az, hogy Isten szemében valamit jót tegyen. Üzleti szempontból ez az is pozitív feladatuk lehet: ha jótékonykodjanak, miközben ezzel az intézmény értékét, elismertségét is növelik. Ezt az elkötelezettséget a nyugati társadalomban a vállalat társadalmi felelősségének (Corporate Social Responsibility, CSR) nevezik, amely egyúttal egyfajta reklámhatásként is érvényesülhet.¹⁹ Az iszlám bank üzletpolitikáját az iszlám vallás szabályai irányítják, így az iszlám országok pénzügyi hivatalai kötelezővé teszik a Sharia szabályainak betartását. Az iszlám bankok legfontosabb elvei a következők:

- az iszlám bank nem számolhat fel kamatot
- a közös nyereséget vagy veszteséget megosztják az ügyfelekkel
- tilos a kockázatvállalás a befektetések során
- az iszlám bank nem kereskedhet hitelekkel.

Az ügyfél és a bank szerződése tartalmazza, hogy az adott bank nem szedhet extra kezelési költséget, továbbá hogy az ügyfél pénzének befektetése az ügyfél nevében történik – például az ő nevében vásárol terményt a bank. Ezekben a szerződésekben kamatra utaló kitétel egyetlen esetben sem található.

A kamatmentes banknak ugyanúgy lehet bankfiókja, mint a hagyományos banknak, és ugyanúgy kiszolgálhat ügyfeleket. Céljai és módszerei azonban különböznek. Az iszlám banknak célja például, hogy minél több partnere legyen, mert a profit nagy része nem számlanyitással és hitelezéssel valósul meg, hanem a bank és az ügyfél közös céljának teljesülésével, és a felek igényeinek kielégítésével.

A következőkben az iszlám bankon nyitható fontosabb folyószámlákat, és az azok keretében lebonyolítható tranzakciókat szeretném bemutatni. Ezzel azt kívánom érzékeltetni, hogy az ügyfél igényei milyen feltételekkel teljesülhetnek. Arra is szeretnék kitérni, hogy az iszlám bank miként törekszik rá, hogy csökkentse ügyfeleinek kockázatát.

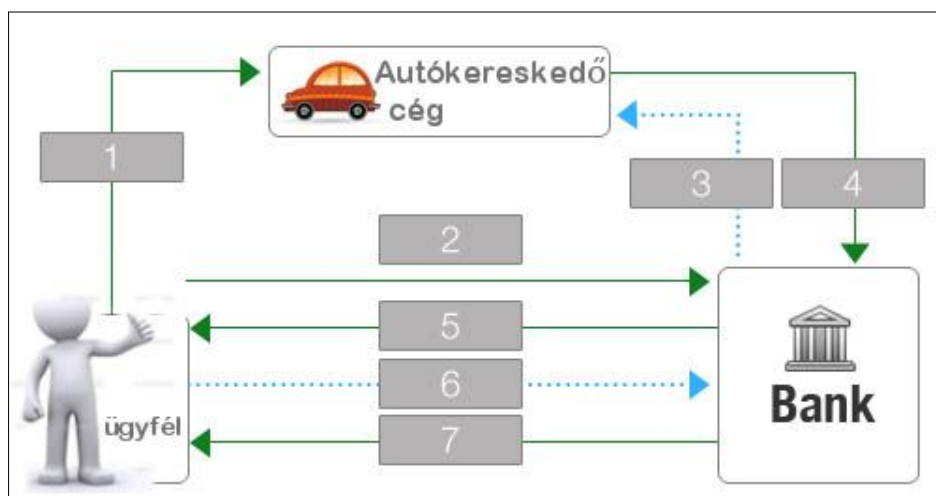
2.5.4 Lehetőségek az ügyfelek számára az Iszlám bankoknál

A legfontosabb folyószámla-szerződések, amelyeket az iszlám bank ügyfeleivel köthet, az Idzsaráh, Muzarebáh, Musarekáh, Wadiáh, Murabaha és Qarsz Al-haszana. A következőkben röviden érintem ezeket a lehetőségeket.

¹⁹ Economic consequences of applying Islamic principles in Muslim Societies (Metwally, 1997)

Idzsaráh

Az idzsaráh szerződés nagyon hasonlít a lízinghez. Ennek keretében a bank az ügyfél szükségletének kielégítésére eszközt vagy ingatlant vásárol, és ezt idzsaráh-ként adja át az ügyfélnek. Az ügyfél az eszközért vagy ingatlanért bizonyos összeget fizet banknak, az eszköz vagy ingatlan pedig mindaddig a bank tulajdonában marad, amíg az ügyfél a banknak vissza nem fizeti az eszköz értékét. Ez fordítva is működik, ilyenkor az ügyfél vásárol a bank részére.

3. ábra. Az Idzsaráh működési elve

Forrás: ²⁰

Manapság az idzsaráh leggyakoribb alkalmazási formája az idzsaráh-tamlik (Lease to Purchase). Ennek a tranzakciónak az a lényege, hogy amennyiben az ügyfél vállalja a szerződéses feltételeket, lejáratkor az eszköz vagy az ingatlan az ő tulajdonába kerül át. Ha az ügyfél mégsem szeretne az eszköz tulajdonosa lenni, akkor a bank egyszerűsített idzsaráh tranzakciót alkalmaz, azaz a szerződés lejáratával maga a bank lesz a tulajdonos. ²¹

Az iszlám bankok aktívan részt kívánnak venni a gazdaságban, beleértve az ipar, mezőgazdaságot, bányászatot, beleértve a szervizelést is, e célból alkalmazzák ezt a szerződéstípust. ²² Az ügyfelek pénzét járművekbe is befektetik. Az ilyen tranzakció feltételei a lízingrendszerhez hasonlóak.

²⁰ Sharia Concepts in Islamic Banking (Anon., 2011)

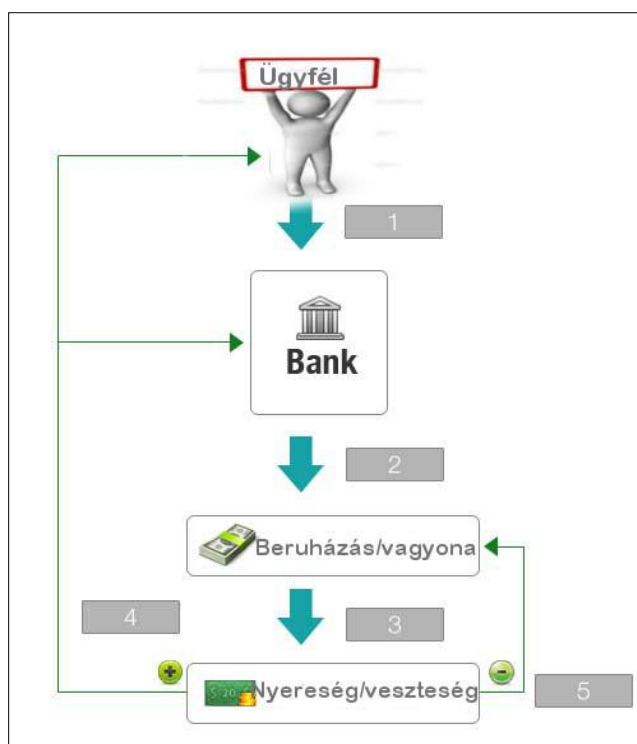
²¹ Törvény a Banki tranzakcióról: 54 o. (Musia & Said, 1999)

²² A SURVEY:7 o. (Monzer, 1992)

Muzarebáh

A muzarebáh rendszer keretében az ügyfél és a bank kereskedelmi célú, adásvételi jellegű szerződést köt egymással. Az ügyfél ilyenkor egyrészt szállító (supplier), másrészt a tranzakció felelőse, a bank pedig a fizető fél. Az ügylet hasznából a felek előre kikötött részesedés szerint osztoznak, de ha veszteség keletkezik, csak a felelős, azaz az ügyfél veszíthet, mert a befektetés a bank pénzéből történt, és ilyenkor az ügyfél a bank pénzével üzletel vagy szabadon beruház, a bank pedig ennek ellenében kamatot sem kér a befektetett összegre. Ennek tükrében a bank tekinthető tulajdonosnak, az ügyfél pedig alkalmazottnak. A muzarebáh keretében az ügyfél akár magánszemély, akár csoport is lehet, a bank pedig mint tulajdonos, nem avatkozhat bele az ügyfél dolgába.

Ezt az elvet 1400 évvel ezelőtt Mohamed próféta (béke legyen vele) alkalmazta, amikor ügynökként (muzarib-ként, azaz kölcsönvevőként) az árvák pénzét befektette a Medina és Irak között működő kereskedőknél. Nyereségüket a felek egyszerűen elosztották egymás között. Ez a rendszer a mai napig is így működik.²³

4.ábra. A Muzarebáh működése

Forrás: ²⁴

Összegezve tehát a történet lényege az, hogy amennyiben egy üzletember elhalálozott, és hozzátartozói kiskorúak voltak, azok pénzzel nem foglalkozhattak. Mohamed próféta az ő

²³ Handbook of Islamic Banking:19 o. (Edward, 2007)

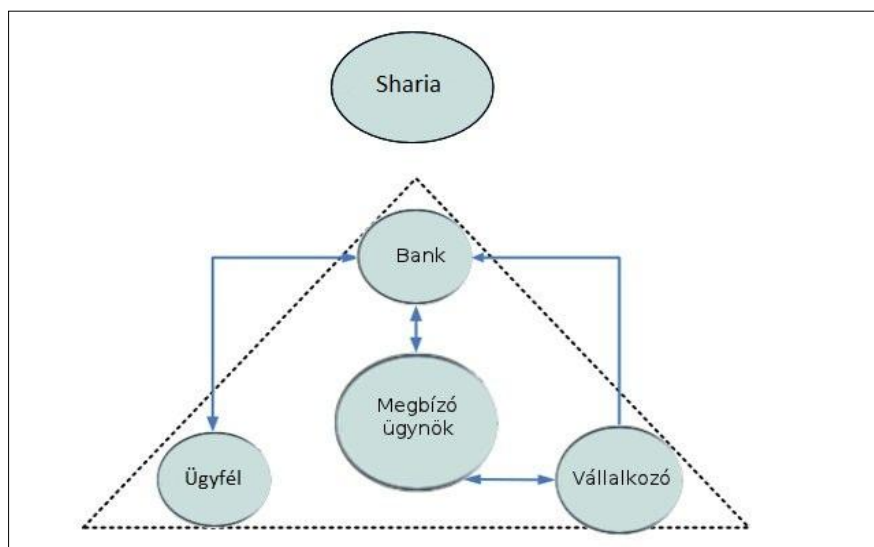
²⁴ Sharia Concepts in Islamic Banking. (Anon., 2011)

pénzüket ezért kockázatmentes helyen befektette annak érdekében, hogy a felek a nyereségen arányosan osztozzanak, az esetleges veszteség azonban a törvény szerint csak a banki alkalmazottat terhelte.

A Muzarebáh elv két formában teljesülhet: vagy az ügyfél ad pénzt tőkebiztosítóként a banknak, és ilyenkor az esetleges veszteség csak a bankot terheli, vagy a bank és a foglalkoztató között jön létre az ügylet, amikor is a pénz kölcsönvevő lehet a vesztes fél. Amint az a 4. ábrán is látható, az ügyfél által biztosított tőkét az intézmény újból befekteti. Ha ennek révén profit keletkezik, mint azt már említettem, a nyereségből a felek megállapodás szerint részesednek.

Musarekáh

A musarekáh konstrukció, amely a hagyományos tranzakciók között Profit and Loss Sharing-ként, azaz PLS-ként ismert, szintén a bank és az ügyfél közötti szerződéses együttműködést foglal magában valamilyen cél elérése érdekében. Ebben a rendszerben a nyereség arányosan oszlik meg, a veszteség viszont változó lehet, de ebben a tranzakcióban nem csak az egyik oldal veszíthet. Olyan megállapodásról van szó, amelyben a bank biztosítja a tőkét, de mindkét félnek joga van a befektetési beavatkozásra.

5. ábra. A Musarekáh lényege

Forrás:²⁵

Tehát megállapíthatjuk, hogy kétféle musarekáh létezik: az Állandó Musarekáh (Permanent Musharakah) és a Csökkenő Musarekáh (Diminishing Musharakah).

²⁵ Operational Mechanism of Profit and Loss Sharing Banking: 6 o. (Bijan, 2002)

- Az állandó musharekáh szerződés keretében nem rögzítik a teljesítési határidős és a fizetés feltételeket.
- A csökkenő musarekáh rendszerében az iszlám bank lehetőséget nyújt arra, hogy miközben a bank részesedése folyamatosan csökken, a többi partner részesedése emelkedjék. Ezt a rendszer lehetővé teszi azt, hogy a partnerek a szerződéses összegnél többet fizessenek a banknak vissza, miközben a bank részesedése végül nullára csökken.²⁶

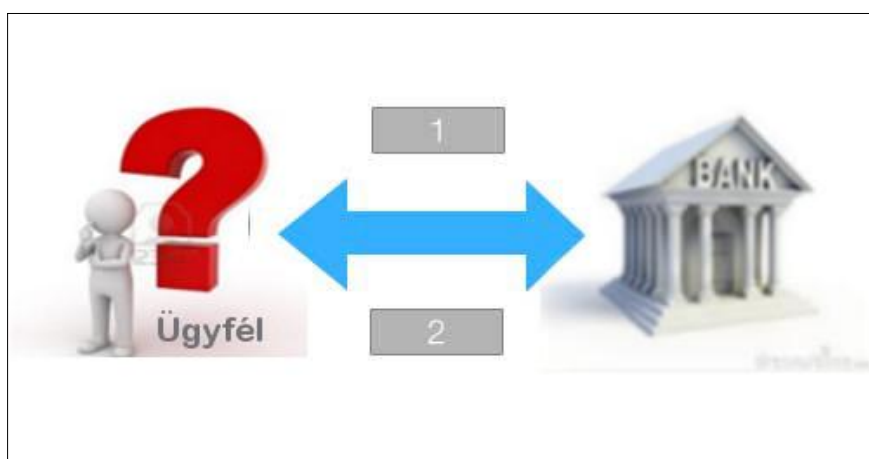
Véleményem szerint egy kezdő vállalkozó számára nagyon hasznos ez a szerződéses konstrukció.

Wadiáh

A wadiáh szerződéstípust megbízói ügyletként fordítanám magyarra. Az iszlám bankba bárki berakhatja pénzét megbízóként, és bármikor visszakérheti **anélkül, hogy levonjanak belőle**. Ebben az esetben az ügyfél semmiféle nyereséggel nem számol, a bank viszont ajándékot szokott adni az ügyfeleknek, általában ingatlant vagy autót. Ajándékot csak akkor kaphat az ügyfél, ha jelentősebb idő óta az adott bankban tartja a pénzét, de az ajándék értékét a szerződés természetesen nem tartalmazza. Ahogy az 6.ábrán látható, az iszlám bankok ügyelnek, hogy minél több lakossági ügyfelüknek ilyen számlája legyen. Ebben a rendszerben az iszlám bank is jól jár, mert ha az ügyfél nem befektetőként, hanem megbízóként és megtakarítóként teszi be a pénzét a bankba, a betett összeget a banknak módjában áll befektetni.²⁷

²⁶ Operational Mechanism of Profit and Loss Sharing Banking. (Bijan, 2002)

²⁷ Lízing működése az öt vallásban:12 o. (Shaikh, 1989)

6. ábra. A Wadiáh működése

Forrás: ²⁸

Murabaha

A Murabaha az a tranzakció, amelynek keretében a bank az ügyfél nevében valamilyen árut, vagyontárgyat vásárol, majd ezt drágábban eladja. Az ilyen megállapodás keretében a bank és az ügyfél a költségek finanszírozására köt szerződést egymással. A murabaha tehát lényegében kétoldalú megállapodás a közös cél elérése érdekében, de ennek a konstrukciónak három szereplője van: a bank, a megbízó, akinek a nevében a bank megvásárolja terméket, és a vevő.

Ebben a rendszerben a bank az ügyfél javaslata alapján, az ügyfél részére vásárolja meg harmadik féltől a kívánt eszközt vagy árut. A felek a szerződés keretében a vételárról is megállapodnak, és az ügyfélnek ezt az árat kell kifizetnie. **A bank a szerződéssel szemben nem emelheti az eszköznek vagy az árunak az árát, és nem számolhat fel extra költségeket akkor sem, ha a későbbiekben az eszköz beszerzésével kapcsolatban többletköltségek merülnek fel.** Ez a szabály minden kamat nélküli bankra fennáll annak érdekében, hogy a tranzakció Sharia-nak is megfeleljen.

A murabaha és a kamat egyrészt abban különbözik egymástól, hogy a murabaha esetében a vételárról a felek szerződésben egyeznek meg, másrészt, hogy amennyiben az ügyfél nem tud fizetni, akkor sem emelik a termék vagy eszköz árát.²⁹

A murabaha szerződés **részletfizetést** is magában foglalhat, ami annyit jelent, hogy az ügyfél részletekben fizetheti vissza tartozását. A részletfizetés engedélyezésének az a célja,

²⁸ Sharia Concepts in Islamic Banking. (Anon., 2011)

²⁹ 68 o. (Edward, 2007)

hogy a murabaha mindenki számára elérhető legyen – például nyersanyagvásárlásra, alkatrészekre, gépekre, berendezésekre és ingatlanokra egyaránt. A bank ebben a konstrukcióban nyereséges is lehet, mert a részletfizetésre más törvények vonatkoznak, így például a részletfizetési szerződésben egyéb költséget is felszámolhatnak a bankok.

A murabahá szerződésben rögzíteni kell a mennyiséget, vételárat, továbbá azt is, hogy a bank kitől vásárol, mert **nem vásárolhat bárkitől**. A megbízhatóság érdekében a bank igazolást kér az ügyfelelől – például annak munkaviszonyáról, továbbá indoklást arról, hogy miért szükséges számára az adott vásárlás, hogy bank részére is minél kevesebb legyen a kockázat. A bankon keresztül vásárolt nyersanyagok és alkatrészek árának visszafizetési határideje általában egy év, amely kivételes esetben további egy évre meghosszabbítható.

A nyersanyagok és alkatrészek eladási árán kívül felmerült bankköltségek fedezésére a bankok azt a verziót ajánlják fel az ügyfeleknek, hogy a futamidő végén **további egy hónapot fizessenek ki**, így a visszafizetendő összeg nem emelkedik, hanem a futamideje hosszabbodik meg egy hónappal.

A gépek és berendezések adásvételére is hasonló szabályok vonatkoznak, mint a nyersanyagokra és alkatrészekre. A különbség annyi, hogy a gépek és berendezések törlesztő részleteinek kifizetése nem egy év alatt történik meg, hanem a gép hasznos élettartalma alatt esedékes, továbbá hogy a vételár egy részét az ügyfél a banknak a vásárláskor, készpénzben tartozik kifizetni.

Az iszlám bankok vásárolhatnak vagy építhetnek lakásokat, és azokat eladhatják ügyfeleiknek. A részletfizetés módját, és a kifizetések határidejét ilyen esetben a bank dönti el.

Qarsz Al-haszana

A Qarsz Al-haszana az iszlám bank új szolgáltatási kínálata, amely kamatmentes hitelnyújtásra irányul, A Qarsz Al-haszana folyószámla-szerződés érényes hitellehetőséget jelent, amelynek legfontosabb jellemzője, hogy amennyi a felvett hitel összege, ugyanannyi az ügyfél által visszatérítendő összeg. Ezt a rendszert minden esetben rövid távú vagy jótékonyági célokra alkalmazzák. A hitelfelvevő csak azt az összeget köteles visszafizetni,

amely a szerződésben szerepel. Egyes iszlám bankok ezt a rendszert minden ügyfélnek kínálják, mások csak diákok számára teszik elérhetővé.³⁰

2.5.5 Kamatmentes hitelezés az iszlám banki gyakorlatban

Az Afganisztáni Központi Bank egyik vezetője, Ebtihaj Obaidi szerint az ottani Sharia tiltja a hitelezést az iszlám bankoknak, így azok csak befektetőként, musarekáként vagy muzarebáként vehetnek részt a gazdaságban. Egyetlen lehetőség van arra hogy hitelt nyújtsanak, ez a fent bemutatott Qarsz Al-haszana, a **kamatmentes hitel**, amelynél a befizetett összegnek egyenlőnek kell lennie a felvett összeggel.

Manapság már több iszlám bank is szolgáltat kamatmentes hiteleket világszerte. ezek egyike az „Islamic Development Bank”³¹, amely partnerországok finanszírozását segíti kamatmentes hitelekkel.

2.6 A KÉT BANKRENDSZER ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A hagyományos bankok világszerte nagy arányban foglalkoznak hitelnyújtással. Ennek során nemcsak egyéni ügyfelekkel lépnek kapcsolatba, hanem vállalatokkal, vagy akár egy-egy ország központi bankjával is. Ugyanúgy, ahogy a hagyományos bankok lehetnek állami, fél-állami, közületi és magánbankok, az iszlám bankok is működhetnek az említett tulajdonformákban.

Maga a bankrendszer egy ország bankjainak összessége, amely egyszintű vagy kétszintű lehet. Egyszintű bankrendszer az, amelyben a központi bank tölti be az összes bankfunkciót. Elvben az iszlám bankok is működhetnek ilyen formában, de a Sharia elvei mégsem tartják kívánatosnak, hogy ebben a formában működjön egy iszlám bank, mert egy monopol helyzetben lévő bankot sokkal nehezebb irányítani, mint versenyben lévő intézményeket. Az egyszintű bankrendszernek előnye ugyan, hogy a nemzetgazdasági érdek könnyen érvényesülhet, de hátránya a monopolhelyzet, és a rugalmatlan működés.³²

A kétszintű bankrendszerben a központi bank csak a bankrendszer alsó szintjén álló bankokkal áll kapcsolatban, ezek pedig a gazdálkodó alanyokkal. Az iszlám típusú

³⁰ Understanding Islamic Finance: 101 o. (Muhammad, 2007)

³¹ Islamic Development Bank, IDB – www.isdb.org

³² Pénzügyi és kereskedelmi enciklopédia: 109 o. (Bácskai, 1988)

bankrendszerben a központi bank ugyanazt a funkciót tölti be, mint a hagyományos bankrendszer esetében – megőrzi a fizetőeszköz értékét, alacsony szinten tartja az inflációt. A banki tevékenység tekintetében azonban abban különbözik a kétféle rendszer, hogy a hagyományos bankrendszerben történhet hitelnyújtás a jegybank és a kereskedelmi bankok között, az iszlám bankrendszerben azonban ez csak befektetési alapon valósulhat meg – akár jegybank, akár bármelyik kereskedelmi bank részéről.

Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy a kamatmentes bankrendszerben is maga az állam védi a bankokban elhelyezett betéteket a központi bankon keresztül. Az iszlám bankrendszerben elhelyezett betétek biztosítása tágabb célokat is magában foglal, például a profit és kockázat arányosságát, az ország pénzügyi rendszerének stabilitását, és a gazdasági növekedést. Ezek a célok a kamatmentes bankrendszerben a központi bank részéről kétféle módon teljesülhetnek. Kínálati oldalról monopolhelyzetet kialakításával, ha pedig ez mégsem sikerülne, a központi banknak van szüksége olyan eszközre, amellyel a pénzügyi rendszert kontrollálni képes.

A pénzügyi kontroll a piacon a következőképpen valósulhat meg: egységnyi pénz minél többször cseréljen gazdát, a pénzmennyiség csak annyi legyen a piacon, amennyi éppen szükséges, s végül a haszon megosztása tisztességes és arányos legyen. A kamatmentes bankrendszer tekintettel van erre annak érdekében, hogy minél hatékonyabban és egészségesebben működjön a gazdaság.³³

Egy ország gazdasági növekedéséhez nyugati elképzelések szerint nélkülözhetetlen a kamatos hitel rendszere. Alig létezik azonban döntően saját tőkéjére támaszkodó pénzügyi intézmény, ami azt jelenti, hogy a banki működésnek nagy a kockázata. A kereskedelmi bankoknál emiatt sem képzelhető el kamatmentes hitel. Az Iszlám országokban viszont a Sharia a kockázat miatt sem engedi meg, hogy a bankok saját szükségleteiken felüli pénzeszközökből hitelt nyújtsanak egymásnak – a kamatmentes bankok csak akkor nyújtanak pénzt egy másik intézménynek, amikor befektetésről van szó.

A Nobel-díjas professzor, Eric Maskin szerint a hitelezési folyamat több lépésben támaszt kockázatot. Ha az ügyfélnek pénzre van szüksége, és banktól kölcsönöz, ezzel költségeit mindenképpen megnöveli. Ha a kölcsönvett összeg az ügyfél saját szabadtőkéjéhez képest jelentős, akkor akár csődbe is mehet, ha nem tud időben törleszteni. A legsúlyosabb esetben

³³ (Letöltve: 2013.06.20) (Seid Husein, 2012)

pedig – amelytől a bankok is tartanak – a kölcsönt folyósító bank maga is becsődülhet. Eric Maskin ezt nevezi **rendszerkockázatnak**.³⁴

Malajzia a Sharia törvény szerint 1994. januárja óta azt a lehetőséget biztosítja az ottani központi és kereskedelmi bankoknak, hogy amennyiben két vagy több bank közös célokat szeretne megvalósítani, akkor ehhez a muzarebáh konstrukciót alkalmazza. Ezzel a konstrukcióval az iszlám bankok is befektethetik saját pénzüket egy másik bankban, de a befektetett összeg legfeljebb 12 hónapig maradhat a másik intézmény birtokában.³⁵

A magyar bankrendszer hitelezési gyakorlatát és hatékonyságát az iszlám bankrendszerrel összehasonlítva megállapítható, hogy Magyarországon az EU-csatlakozás óta sem működik úgy a hagyományos bankrendszer, ahogy kellene, és ahogy az a többi európai országban szokásos. Egyrészt a hagyományos bankok nyeresége főként a kölcsönadott összegek után járó kamatok felhalmozásából származik, és Magyarországon az ügyfeleket erősen megterheli a kamatok nagysága. Másrészt a magyar bankszféra oligopolisztikus berendezkedésű: néhány nagy szereplő uralja a piacot, és ezek nem tudnak igazán versenyezni egymással.³⁶ Van olyanfajta termékük, amelyet azonos feltételek szerint kínálnak a piacon, és olyan termékük is van, amelyet egymástól függetlenül kínálnak, szabadon alakított fix és változó költségekkel.

Az elmondottakat illusztrálja a banki hatékonyság néhány mutatója az EU és Magyarország összehasonlításában. Az adatok 2001-ből származnak, és az ország EU-csatlakozás előtti helyzetét érzékeltetik.

1. táblázat

A banki hatékonyság mutatói

MUTATÓK	EU 2001	MAGYAR- ORSZÁG, 2002 ³⁷	MAGYAR- ORSZÁG,, 2002/2001
Tőkearányos jövedelem (ROE), adózás előtt	13,2	18,7	1,4
Eszközök arányos jövedelem (ROA), adózás előtt	0,6	1,7	2,9
Bruttó jövedelem/ eszköz	2,6	5,1	2,0
Nem kamatjellegű jövedelem/ bruttó jövedelem	57,7	33,0	0,6
Nettó kamatjövedelem/eszköz (kamatarzs)	1,5	3,9	2,6
Nem kamatjellegű jövedelem/eszköz	1,1	1,3	1,2
Működési költség/ eszköz	1,7	3,8	2,1

³⁴ A pénzügyi válság egy Nobel-díjas szemével. (Király, 2013)

³⁵ (Abdul Rais, 2003)

³⁶ 163.o (Tárnok & Varsányi, 2004)

³⁷ Takarékszövetkezetek és MFB nélkül.

Költség/ jövedelem hányados	65,0	68,0	1,0
-----------------------------	------	------	-----

Forrás: ³⁸

A banki hatékonyság adatainak összehasonlításából látható, hogy a magyarországi bankok már az EU-csatlakozás előtt sem működtek nyereségesen. A jövedelmezőségi mutatók, a kamatmarzs és a költség / jövedelem hányad egyaránt meghaladja az EU-átlagot. Az eszközarányos és működési költség több mint kétszerese az EU-átlagnak, így feltételezhető, hogy a magyarországi bankok veszteségeiket áthárították az ügyfelekre. ³⁹

2.6.1 Az iszlám bank előnyei

A kamatmentességnek részben gazdasági, részben etikai előnyei vannak. A gazdasági előny lényegében abban áll, hogy sem rövidebb, sem hosszabb időszak alatt nem jött létre kezelhetetlen mértékű, visszafizethetetlenre növekvő tartozás, ami a kamatos kamat alkalmazásával világméreteken jellemző a nyugati gazdaságra.

Az etikai előnyök mind a magánszemélyek, mind a vállalkozók és a társadalom számára jelentősek. Egyrészt a banki gyakorlat követi az adott ország vallási előírásait, másrészt a banknak érdeke a kockázatos befektetések kerülése, mert ezzel saját profitját is veszélyeztetné. Az ügyfél vagy a bank befektetéséből származó nyereség vagy veszteség méltányos elosztása az ügyfél érdekeit is védi. Az iszlám bank egyes folyószámla-szerződésai a vállalkozások pénzügyi támogatásával az ország gazdasága és társadalma számára egyaránt elősegítik a fenntartható fejlődést.

Véleményem szerint az iszlám bank nem csak saját érdekeit tartja szem előtt. Nem az a fő célja, hogy minél több pénzt halmozzon fel, hanem hogy a lakosságot is támogassa abban, hogy részt vehessen a gazdaságban. Elősegíti továbbá az adott iszlám ország gazdasági, pénzügyi stabilitását.

Fontos előnyként szeretném kiemelni, hogy a bank nagyrészt nem hitelezőként, hanem partnerként, befektetőként vesz részt a gazdaságban vagy a vállalkozásban. A kockázat mérséklése érdekében előre megvizsgálja az ügyfél gazdasági tevékenységét, elemzi annak üzleti tervét, továbbá monitoring tevékenységet is végez. Ennek megfelelően a hagyományos banki gyakorlatban megkövetelt biztosítékoknak sincs nagy szerepe az iszlám bank esetében. ⁴⁰

³⁸ 28. o. (Várhegyi, 2002)

³⁹ 164.o (Tárnok & Varsányi, 2004)

⁴⁰ Islamic Banking System, Islamic Banking Concept. (Abdullah, 2008)

2.6.2 Hátrányok, problémák az iszlám bank működésében

Egy bank alapvetően kétféle formában juthat pénzhez: saját tőkével, és nem saját tőkével. A nem saját tőke aszerint alakul, hogy bankok honnan szerez erőforrásokat – ez lehet kölcsönpénz, befektetett pénz, megtakarított pénz, vagy éppen egy másik banknak a pénze, és bármelyik forrásból szerzett pénz azzal a kötelezettséggel jár a bank számára, hogy azt meghatározott idő elteltével visszafizesse a tulajdonosoknak. A hagyományos bankok saját tőkéje általában alacsonyabb, mint az idegen tőkeállomány, és ez bármikor okozhat likviditási problémákat. A likviditási zavar nem csak az ügyfelek számára hátrányos, hanem az intézmények, illetve az egész ország gazdaságára is hatást gyakorol. A likviditáshiány elkerülésére a hagyományos bankok olyan eszközöket használnak, mint például betétbiztosítás alap, saját pénz lekötése a központi banknál, és a központi bank által elérhető likviditás váratlan növekedése, de a felsorolt eszközök nagyrészt csak kamattal működnek.

A hagyományos bankok többnyire likviditási problémák miatt mennek tönkre, és ez a kockázat az iszlám bankok esetében is fennáll. A kamatmentes bankok esetében a likviditás fenntartása még bonyolultabb feladat, mert a likviditási zavar csökkentésére alkalmas eszközök hagyományosan csak kamatrendszerben működhetnek. Az iszlám banknak emiatt változtatnia kellene az ilyen eszközökön úgy, hogy azok befektetési formában is működhessenek, vagy olyan új banki eszközt kellene létrehozniuk, amely az iszlám bank törvényes feltételei szerint is működni képes.

Nyugati országokban a pénzforgalom jelentős része a hagyományos bankon keresztül történik, ezen kívül a működés finanszírozására, mint például helyi önkormányzati, állami pénzforgalom lebonyolítására szintén a hagyományos bankokat használják. Az iszlám bankoknál a pénzforgalmi lebonyolítása ugyanígy történhet, finanszírozások azonban csak befektetési formában történhetnek, amely közös célt szolgálhat, és kamatfizetésre nem kényszeríthet.

Mousoyan által végzet felmérés szerint az iszlám bankok 50%-kal több készpénzt tartanak állományukban, mint a hagyományos bankok. A kétféle bankrendszer közül tehát az egyik bankrendszer azért tart fenn magas készpénzállományt, mert a befektetésekhöz likvid pénzre van szüksége, a másik bankrendszer pedig azért nem tart megfelelő összegű pénzt a bankban, mert azon kisebb lenne a haszna.⁴¹ A kamatmentes bankok esetében az igen erős

⁴¹ (Seid Abbas & Mojtaba, 2008)

likviditás biztosítja azt a lehetőséget, hogy aktívan részt vegyenek retail szegmensek fejlődésében.

Az iszlám bankoknak nagy problémája, hogy mivel az ilyen típusú bankrendszer még nagyon fiatal, nincs felépítve benne a benchmarking folyamat. A benchmarking eszközével lehetne összehasonlítani a hagyományos és kamatmentes intézményeket egymással működési minőség, és pénzügyi teljesítőképesség szempontjából. Ezzel lehetne átvizsgálni a pénzügyi intézmények legproblémásabb területeit, kijelöli a működési zavarokat, és meghatározni a pénzügyi szempontból legkritikusabb, fejlesztést igénylő tevékenységeket.⁴²

⁴² 245-248. o. (Marosán, 2006)

3. ESETTANULMÁNY ⁴³

3.1 A KAMATSZEDÉS TILTÁSÁNAK HÁTTERE

A kamatszedés tiltása nem a muszlimok találmánya, hanem a Bibliában, a Tórában is megjelent az uzsora (kamat) tilalma. „Ha pénzt adsz kölcsön a népemből való szegény embernek, ne légy neki uzsorása, ne vess ki rá uzsorát...” ⁴⁴

Annak idején Szaúd-Arábiában gyakorlattá vált az, hogy ha az adós nem tudta visszafizetni időben a pénzt, megduplázták a tartozását vagy szélsőséges esetben adósrabszolgaságba süllyedt. Ez is az egyik ok, ami miatt le lett tiltva a kamat az iszlám vallásban. ⁴⁵

A középkori Európában is tiltották a kamatszedést a kölcsönadott pénz után. A nyugati világban az addig társadalmilag elfogadott kamat tilalma a protestantizmus elterjedésével véget ért, az iszlám világban azonban továbbra is megmaradt az eredeti törvény. ⁴⁶ Ha mélyebben megnézzük, az iszlám vallás nem véletlenül tiltja ilyen szigorúan a kamatszedést. Ezt azért teszi, hogy a szegényeket ne lehessen kihasználni, és csökkenjen a szegények és a gazdagok közötti különbség.

3.2 AZ ISZLÁM BANK KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A huszadik században a bankok intézményesítése lehetővé tette a muszlimok számára, hogy a hagyományos, kamattal működő bankoktól eltérő elvi alapokon álló iszlám bankokat működtessenek. Az iszlám bankok kialakulása óta három évtized telt el, és ezek a bankok azóta is kamat nélkül, mégis nyereségesen működnek.

Az iszlám bankrendszer ⁴⁷ nagyon gyorsan kialakult. Az első egymilliárd dollárnyi alaptőkével az akkori szaúd-arábiai herceg „Mohammed al-Faisal al-Saud” ⁴⁸ hozta létre Dar Al-Maali Al-Islami (DMI) azaz Muszlim Pénzügyi Hivatal néven Zsenóban ⁴⁹ 1981-ben. Egy

⁴³ Ez a fejezet korábbi szakdolgozatom alapján készült. (Rahmani, 2013)

⁴⁴ II. Mózes 22:24 (Mózes, dátum nélkül.)

⁴⁵ Interest-Free or Interest-Based? (Chong, 2009)

⁴⁶ Tanok

⁴⁷ Bankrendszer: valamely ország bankjainak összessége.

⁴⁸ Mohammed al-Faisal al-Saud: Abdullah bin Abdul Aziz király fia

⁴⁹ Zseno: város Szaúd-Arábiában

évvel később készült felmérés szerint ennek a banknak a nehézfém-üzletből megszerzett profitja 9,7 millió dollárt tett ki.

Ez a rendszer nagy sikereket aratott, és gyorsan elterjedt a világ különböző országaiban (Bahrein, Guinea területén, Franciaország észak-nyugati részén, Isle of Jersey-ben, Szenegál, Szudán, Svájc, Szaúd-Arábia területén és Angliában). Az iszlám bankok a terjeszkedés során több leányvállalatot hoztak létre.

Érdemes lenne felmérni, hogy az iszlám bankrendszer annak kialakulását követően mitől, és milyen sebességgel terjedt el a világ érintett részében, illetve milyen hatással volt az említett országok gazdaságára. Sajnos, információkat csak a DMI Bankról találtam, és bár ez egy királyság egyik legfontosabb bankja, honlapjukat egyelőre nem lehet megtalálni az interneten. Perzsa és angol nyelven is csak a fent bemutatott információkat találtam, amelyeket lefordítottam magyarra.

3.3 A LEGELSŐ ISZLÁM BANKOK JELLEMZÉSE

3.3.1 Dar Al-Maali Al-Islami Bank (DMI)

1981 előtt az iszlám országok nagy részében nem működött kamat nélküli bank. A kamatmentes banki működést a DMI Bank honosította meg.⁵⁰ A DMI bankrendszer alapelve, hogy a bank és az ügyfél kamat kiiktatásával is nyereséget könyveljen el a közös sikerek és veszteségek megosztásával, a felek között előre megállapodott szerződéses arányban.

3.3.2 Al Baraka Bank

A DMI Bank után a második legnagyobb iszlám bank, az Al Baraka volt, amely 1982-ben jött létre több mint 500 millió dollár alaptőkével szaúd-arábiai Dzseida városában, mára pedig már Londonban, Tunéziában, Szudánban, Törökországban, Szaúd Arábiában, Dubaiban, Bahreinben, Egyiptomban, Irakban és Szingapúrban is működik. Az Al-Baraka Bank kezdetben csak angliai vállalatok partnerként működött, mára azonban számos európai és észak-amerikai vállalatnak is partnere.⁵¹

3.3.3 IBS Bank

Az akkori harmadik legnagyobb iszlám bank a Luxemburg Islamic International Bank (IBS). Ez olyan kereskedelmi bank, amelynek 25%-a az Al-Baraka kezében van, 60%-a befektetőké,

⁵⁰ Islamic Finance Qualifications.

⁵¹ Al Baraka Bank története. (Leyla, 2013)

a maradék 15% pedig a Kuwait Bankhoz (Kuwait Financial House) tartozik. A Dániai Iszlám Bank (Islamic Bank International of Denmark) az IBS Bank leányvállalatként működik.⁵²

3.3.4 Az iszlám bankrendszer terjeszkedése

Manapság az IBS Bank az egyik legsikeresebb bank Nyugat-Európában és a Perzsa Öböl-környéki országokban. A dániai székhelyű IBS Bank működésére az ott érvényes jogszabályok, és az iszlám kamat nélküli bank elveinek szintetizálása jellemző miközben a nyugat-európai gazdaság profitjának termeléséhez járul hozzá. Az IBS bank vagyona fél év alatt megtízszereződött, 1982. december 31. és 1983. június 30. között 10 millió dollárról 100 millió dollárra nőtt.⁵³

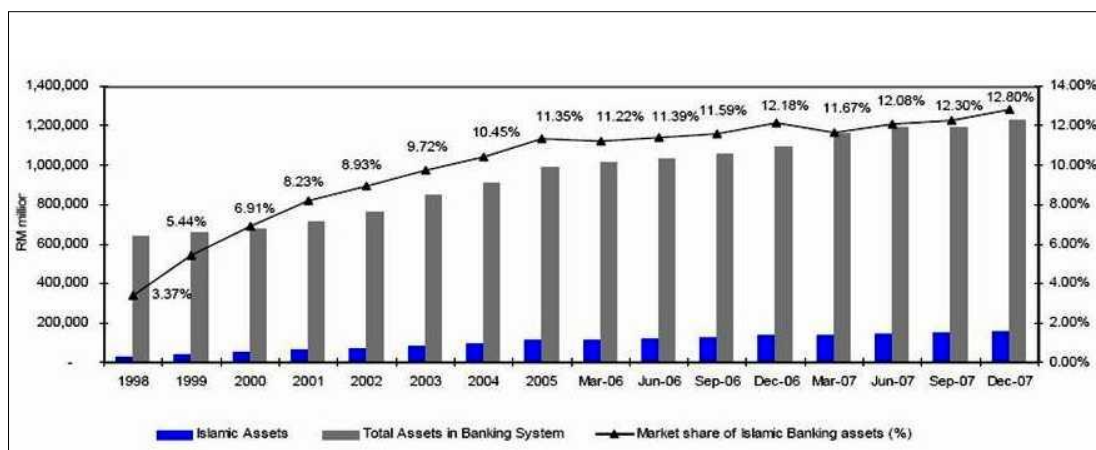
Ahhoz, hogy egy adott országban létrehozzanak egy iszlám bankot vagy intézményt, mindenek előtt iszlám tanácsadó bizottság létrehozására van szükség. Ez a bizottság segít abban, hogy az intézmény a Sharia szerint álljon fel és működjék.

A nagyvilágban kezdetben nem volt olyan ország, ahol kizárólag kamatmentes bankrendszer működött volna. A délkelet-ázsiai országok közül Malajzia azok az első országok közé tartozik, ahol ilyen bizottságot hoztak létre. Az iszlám tanácsadó bizottság az utóbbi évtizedben nem csak Malajziában, hanem a közép-ázsiai országokban is fontos szerepet játszik abban, hogy az iszlám banki intézmények hosszú távon együttműködjenek, és stabil intézményközi rendszert alakítsanak ki.

Az iszlám bankok malajziai terjeszkedését 1998-2006 között jól szemlélteti a következő diagram, amely a teljes banki vagyonértékhez viszonyítva érzékelteti az iszlám banki vagyonnak, és az iszlám banki vagyon piaci részarányának alakulását.

⁵² (Leyla, 2013)

⁵³ Világgazdaság. (Masoud, 2006)

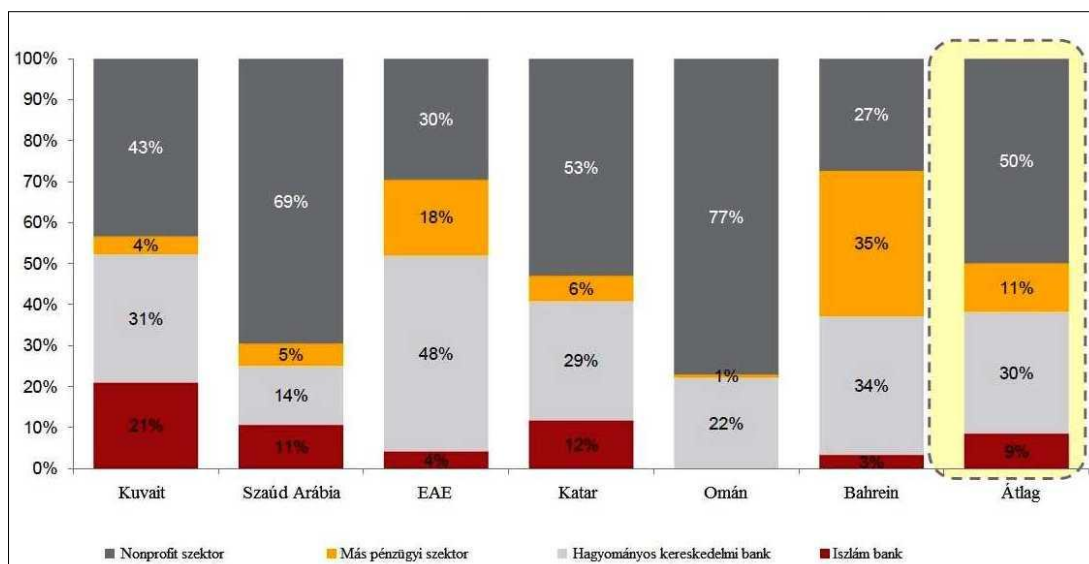
**7. ábra. Az iszlám bankok piaci részarányának növekedése
Malajziában 1998-2006 között**

Forrás: ⁵⁴

Az ábrán bemutatott statisztikai adatok alapján látható, hogyan alakult a malajziai hagyományos és iszlám bankok összvagya 1998-2006 között. Mindkét bankrendszer vagyona egyenletes növekedést mutat, és miközben 1998-ban az iszlám bankok vagyona csak 3.37%-ot tett ki, 2006-ra ez az arány már elérte a 12.2%-ot. Az ilyen mértékű aránynövekedés jól érzékelteti az iszlám bankrendszer terjedését.

A 8. ábrán bemutatott helyzetkép a világ összes iszlám bankjainak statisztikáját tükrözi a 2011-es és 2012-es évekre vonatkozó adatok alapján. Az ábra forrása szerint az iszlám bankok a piaci kapitalizáció 9%-át képezik. A felmérés összesen hat olyan közelkeleti olajtermelő országról készült, amelynek ugyan hivatalos vallása az iszlám, mégsem alkalmazzák kiterjedten a kamat nélküli bankrendszert. Omán és Egyesült Arab Emírség (EAE) az a két ország, ahol a legkisebb arányban működnek iszlám bankok, a vizsgált országok összességében pedig átlagosan 9%-ot tesz ki a kamatmentes bankok aránya.

⁵⁴ Development Financial Institutions. (Anon., 2011)

8. ábra. A kamatmentes bankok részesedése az Öböl-menti államokban.

Forrás: ⁵⁵

Amint azt Mohammed Próféta (béke legyen vele) kijelentette: „mind a szegény, mind a gazdag embernek egyenlő joga van a vízhez, legelőhöz, és a tűzhöz.”⁵⁶ Az élelmiszerrel, bányászattal, vízzel és energiahordozókkal folytatott tevékenységek, és ipari egységek mind állami kezében kellene hogy legyenek, hiszen az Öböl-menti államokban is megfigyelhető, hogy ezek az ipari egységek nagyobb méretű állami szektort képeznek. Az államosítás azt is garantálja, hogy minden tevékenységnek legyen egységes szabálya, ezáltal a piac és a gazdaság minél alacsonyabb kockázatot hordozzon – ahogy a kamatmentes bankok is egységes törvény alá tartoznak.

3.4 ELEMZÉSEK ÉS ÉRTÉKELEÉSÜK

3.4.1 A bankok szerepe a pénzügyi válságban

A 2008-as gazdasági válság kialakulásának és elhúzódásának okai közül példaként azt az egy okot szeretném kiemelni, amely a közgazdászok nagy része szerint a banki működéssel, ezen belül is a kamatgazdálkodással függ össze. Annak idején az Egyesült Államokban alacsonyan állt a banki kamatláb, miközben igen magas volt az ingatlanok ára. A bankok ezért folyamatosan kínáltak alacsony kamatozású hiteleket az ügyfeleknek abból a célból, hogy azok egy-egy ingatlanra több hitelt vegyenek fel. Emiatt viszont egyre emelkedett a házak, lakások ára, mert több kereslet keletkezett az ingatlan piacon, mint a kínálat. Az árak emelkedésével párhuzamosan viszont a kamatok is emelkedtek. Ez a körülmény nem csak a

⁵⁵ Break-up of Total Market Capitalization of GCC indices, Spt. 2011. (Ashar M. & Imtiaz, 2012)

⁵⁶ Islám ablak- ablak az iszlámra: 14 o. (Gálosi, 2010)

hitelek visszafizetését nehezítette meg, hanem a hiteleket törlesztő ügyfelek egyéb jellegű kiadásait, így például a gépvásárlást is visszafogta.

Ez időszakban az amerikai bankok részben az ügyfelek által felvett hitelek nyereségéből éltek olymódon, hogy befektetési jegyeket is forgattak a piacon, amelyek hozama a kihelyezett hitelek nyereségére épült. Amikor az ingatlanok ára zuhanni kezdett, a hitelkamat pedig egyre emelkedett, mind nehezebbé vált a hiteltörlesztés, amely önmagában sem egyszerű feladat. Mivel a kialakult helyzet az USA munkaerőpiacára is hatást gyakorolt, megnőtt a munkanélküliség, és az ügyfelek fizetéseképtelensége miatt számos bank jutott csődbe.⁵⁷ Egyesek az állami szerepvállalás növelésében látták a megoldást, mások az iszlám bankrendszerben. Véleményem szerint mindkettő rugalmas és hatékony szabályozást biztosíthat.

A válság idején a hagyományos bankok hónapról hónapra többmilliárdos hiányról, veszteségről számoltak be, egyes esetekben a banki részvények néhány hónap alatt előzői évi értékük mintegy 90%-át elvesztették.⁵⁸

Bár a közgazdászok nagyrészt az ingatlanárak növekedését, és az USA-ban népszerű másodrendű piacot tekintik a gazdasági válság fő okának, ezzel azért nem értek egyet, mert valójában az ingatlanárak is a gazdasági válság miatt emelkedtek meg.

A gazdasági tevékenység magában hordozza a hullámszerű mozgásokat – ha pozitívan hat a környezetre, akkor felfelé, ha negatívan hat, akkor lefelé mozog a görbe. A huszadik század egyik legnagyobb közgazdásza, Paul Samuelson is arra utal, hogy amikor a kínálat meghaladja a keresletet, mert a termelők többet termelnek, egy idő után kénytelenek raktárra termelni, és termékeik árát az eladhatóság érdekében csökkenteni. A túltermelés, és az árcsökkentés kényszere miatt a gyártók lassítani kénytelenek a termelést, a csökkenő forgalom pedig csökkenti bevételeiket, amely a depresszió túl további válságforrást jelent. A lefelé ható spirál idővel megáll, mert az árak egy szint alá tovább már nem csökkenhetnek. A válsághelyzetből ilyenkor az innováció mozdíthatja ki a gazdaságot. Ha a bankok az innovációt finanszírozzák, és az új termék kelendő lesz a piacon, a csökkenő tendencia megfordul, és a vállalkozások újra profitot termelhetnek.

Az iszlám bankrendszer szemlélete szerint a válság elkerülésének legegyszerűbb megoldása, amelyet a közgazdászok elhanyagolnak, a pénzügyi rendszerhez, ezen belül a

⁵⁷ Egyesült Államok gazdasága. (Anon., 2006)

⁵⁸ Elfoglalnák Európát az iszlám bankok. (origo, 2008)

bankrendszerhez köthető, nem pedig a gazdasági tevékenységhez. Dr. Bijan Bidabad kutatást végzett ezen a területen, és kutatása igazolta, hogy a válságot Paul Samuelon indokaival szemben a hagyományos bankrendszer felépítése és módszerei idézik elő.

Ezt a problémát úgy célszerű közelíteni, hogy a hagyományos közgazdasági érveléssel szemben a pénzpiacot nem egységes piacnak kell tekinteni, hanem két különálló piacként, keresleti és kínálati pénzpiacként kell kezelni, amely kétféle pénzpiacot a bankrendszer tartja össze. Ezt a kétféle pénzpiacot a bankokon keresztül lehetne irányítani, de a banki pénzmozgás szerződés alapján működik, a szerződések pedig minden esetben határidősek, emiatt a hagyományos bankoknál nem egyszerű meghatározni a kamatlábat, mert nem biztos, hogy az előre meghatározott kamat rövid távon nyereséget hoz a banknak. Ilyen esetben a bankok így csak a új szerződésekre számíthatnak fel magasabb kamatlábat. A kamatláb-különbség okozta veszteség elvben a bankot terhelné, de a hagyományos bankok áthárítják a veszteséget az ügyfelekre, hosszabb távon pedig a kamatláb-emeléssel a bankok már profitot termelhetnek. Addig azonban, amíg jelentős többletprofitot nem realizál a bank, eltelik bizonyos idő, ez a szünet pedig a válság irányába vezetheti az egész gazdaságot – kivéve ha változó kamat rögzítése esetén a bankok automatikusan hitelkamatot emelnek.

Bijan Bidabad egyszerű megoldásként azt javasolja, hogy a profittermelést megelőző időintervallumot ki kell iktatni, vagyis azt, hogy a hagyományos bankok ne gazdasági szereplőként, hanem pénzügyi közvetítőként működjenek a piacon, ebben a szerepükben pedig ne kamatot számoljanak fel, hanem egyéb költségeket.⁵⁹

A kamat kiküszöbölése egyáltalán nem korlátozná a hagyományos bankok tevékenységét, hanem csak azt az eszközt szüntetné meg, amelyre jelenlét ráépül a bankok profitja, ez pedig nem más, mint a kamat. A kamatszedést viszont csak akkor lehet megszüntetni, ha a tulajdonosok, akik befektetés vagy megtakarítás céljából beteszik pénzüket a bankba, mindig arányosan részesedjenek az adott összeg nyereségéből és veszteségéből. Az ilyen típusú szerződésekben a bank és az ügyfél mind a nyereségből, mind a veszteségből részesül.

Ha a kamatos rendszert ellenkező irányban vizsgáljuk, azaz a bank mint kölcsönadó, az ügyfél pedig mint a kölcsönvevő szerepel, a kamat ugyanúgy hullámzó görbét hoz létre, amely szerint a banknak mindig arányosan többet kell fizetnie, mint amennyire az ügyfél igényt tart. A hullámzó görbe ebben az esetben is – hasonló módon – válság felé vezethet. Ha

⁵⁹ The Global Financial Crisis and Islamic Banking. (Bijan, 2009)

viszont a bankkal kötött szerződés partnerségi viszonyon alapulna, akkor egyrészt mindkét fél profithoz jutna, másrészt a teljes ügylet kockázata is csökkenne.

3.4.2 Nigéria adósságcsapdája

A kamatszedés okozta adósságcsapdára szeretnék egy konkrét példát említeni. Nigéria volt elnöke, Obasanjo az egyik hagyományos banktól (kamatos banktól) hatalmas összegű hitelt vett fel 1985-ben, amelynek visszafizetése lehetetlenné vált. Az elnök beszámolója szerint országa a felvett 5 milliárd dolláros hitel törlesztéseként 1999-re kamatokkal együtt már 16 milliárd dollárt fizetett vissza, miközben további 28 milliárd dollárral továbbra is tartozik a hitelezőnek. Az aránytalanság hihetetlen, mégis igaz. Sajnos, a kamatos bankrendszerben a hitelezés így működik. A számítás egyes részletei az alábbi táblázatban követhetők.

2. táblázat

Nigéria adósságcsapdája

IDŐSZAK	HITELTARTOZÁS, \$	HELYZETKÉP AZ IDŐSZAK VÉGÉN	
1985	5 000 000 000		
1986	5 780 000 000		
1987	6 681 680 000		
...	...		
1997	28 475 018 398	Kölcsönzött összeg	5 milliárd \$
1998	32 917 121 268	Kamatláb	15,6%
1999	38 052 192 186	Visszafizetve	16 milliárd \$
2000	43 988 334 167	Tartozás	28 milliárd \$

Forrás: ⁶⁰

A táblázatból kitűnik, hogy a meglehetősen magas, 15,6%-os kamatláb mellett a felvett hitelnek csaknem a kilencszeresét kellett volna visszafizetni 16 év alatt, amelynek kitermelése szinte lehetetlen, és az adósnak semmiképpen nem éri meg.

Ha megfontoljuk, hogy ilyen magas kamatláb mellett a hitel visszafizetése nagy valószínűséggel lehetetlen, akkor jogos a feltételezés, hogy iszlám bank esetében nem merülhet fel ilyen probléma, mivel az iszlám alapján álló pénzügyi intézmények csak kivételes esetben nyújthatnak hitelt, akkor is legfeljebb kamatmentes formában.

⁶⁰ Ethica's certified Islamic finance executive. (Why Islamic Finance, 2010)

3.4.3 Nigéria feltételezett adóssága az iszlám bankrendszer tükrében

A következőben szeretném bemutatni, hogy amennyiben iszlám bank hitelezte volna ezt az 5 Mrd dollárt, akkor a bank hogyan számolt volna. A bemutatott számításmódot az iszlám bank egyik legfontosabb rendszere, a Musarekáh szemponjából szeretném megmagyarázni.⁶¹

Ha a példában szereplő 5 Mrd dolláros hitelösszeget, amit a valóságban kamatos kamatra kölcsönöztek, az iszlám bank hitelezte volna, akkor azt is figyelembe vette volna, hogy ezt az összeget mire fogják felhasználni.⁶²

Bár a musarekáh rendszerben a veszteséget is bevonják a számításba, az alábbi számításban én nem kalkuláltam veszteséggel. Az adós országnak még veszteség figyelembevétele nélkül is lényegesen kevesebbet kellett volna törlesztenie iszlám bank felé, mint amennyi a hagyományos banknak kamatos kamattal járt.

- Kölcsönzött összeg = 5 milliárd dollár
- Profitráta = 15,6 %

3. táblázat

Nigéria tartozásának alakulása iszlám bankot feltételezve

ÉVEK	TÖRLESZTŐRÉSZLET (\$)	A BANK TULAJDONA (\$)	FIX PROFIT (\$)	TELJES TÖRLESZTÉS (\$)
1985	312,500,000	4,687,500,000	780,000,000	1,092,500,000
1986	312,500,000	4,375,000,000	731,250,000	1,043,750,000
1987	312,500,000	4,062,500,000	682,500,000	995,000,000
1988	312,500,000	3,750,000,000	633,750,000	946,250,000
1989	312,500,000	3,437,500,000	585,000,000	897,500,000
1990	312,500,000	3,125,000,000	536,250,000	848,750,000
1991	312,500,000	2,812,500,000	487,500,000	800,000,000
1992	312,500,000	2,500,000,000	438,750,000	751,250,000
1993	312,500,000	2,187,500,000	390,000,000	702,500,000
1994	312,500,000	1,875,000,000	341,250,000	653,750,000
1995	312,500,000	1,562,500,000	292,500,000	605,000,000
1996	312,500,000	1,250,000,000	243,750,000	556,250,000
1997	312,500,000	937,500,000	195,000,000	507,500,000
1998	312,500,000	625,000,000	146,250,000	458,750,000
1999	312,500,000	312,500,000	97,500,000	410,000,000
2000	312,500,000	-	48,750,000	361,250,000

⁶¹ (Why Islamic Finance, 2010)

⁶² Dr.Imran Usmani. (Why Islamic Finance, 2010)

ÉVEK	TÖRLESZTŐRÉSZLET (\$)	A BANK TULAJDONA (\$)	FIX PROFIT (\$)	TELJES TÖRLESZTÉS (\$)
Az időszak teljes törlesztésének összege				11,630,000,000

A „Törlesztőrészlet” oszlop azt magyarázza, hogy a kölcsönzött összegből évente mennyit kell visszafizetnie az adósnak. A fennmaradó összeg a “Bank tulajdona” oszlopban szerepel, mivel ezt az összeget az adós még nem fizette vissza. A Fix profit oszlopa azt a banknak járó, előre rögzített éves fix profitot mutatja, amelyet a hitelfelvétel során a bank és az ügyfél a szerződésben kölcsönösen aláírt.

A fent bemutatott számítás forrásadatait az interneten találtam. A hivatkozott linken, „Why Islamic Finance?” című videón az összes bemutatott adat elérhető.⁶³

Az adott évi törlesztőrészlet, és az évi profit összegét a “Teljes törlesztés” oszlop tartalmazza. A táblázatból kitűnik, hogy az adós országnak évről-évre mind kisebb összeget kell visszafizetnie. A teljes törlesztés összege a hagyományos bank által követelt csaknem 40 Mrd dollárral szemben nem éri el a 12 milliárdot.

3.5 EMPIRIKUS VIZSGÁLAT

Az általam választott kutatási módszer nem más, mint kvalitatív kutatási módszer. Azért választásom a kvalitatív technikaára esett, mert fontos számomra a minőség mint a mennyiség.

Kvalitatív kutatás: Mélyinterjú: 4 fő

Megkérdezés helye: Budapest

Lsd 7.1 és 7.2 sz. melléklet

Mélyinterjút a különböző gazdasági területeken készítettem, amely 5 kérdést tartalmaz és olyan szakmai véleményeket tükröznek, amelyek a nyugati és iszlám bankrendszer előnyeinek és hátrányainak összehasonlítását segítették. Az interjú a partner beleegyeztetésével, személyesen beszélgetés formában történt, amely során minden egyes kérdésre adott véleményeket, válaszokat írásban is rögzítettem. A 7.1-es mellékletben szerepel a meghatalmazási levél és a 7.2-es mellékletben pedig öt kérdést, amelyet interjú során tettem

⁶³ Ethica’s certified Islamic finance executive. (Why Islamic Finance, 2010)

fel a hagyományos bankokról. Az interjú maximum 50-60 percet vett igénybe az érintett idejéből.

A mélyinterjú első kérdése az általános banki felhasználásról és egyedi célokról, második és harmadik kérdések a hagyományos bankok pénzügyi kockázatáról, negyedik kérdés a kamat megszűnéséről a pénzügyi világból és egyedi vélemények annak helyettesítéséről és az ötödik kérdés pedig a hagyományos bankok társadalmi szerepvállalásáról szól.

4. táblázat

Interjúalanyok

Interjúalany	Neme	Kor (év)	Szektor	Kutatói megjegyzés
1	férfi	25-35	Bank	nyitott
2	nő	55-65	egyetemi oktató (gazdaságtan)	nyitott
3	férfi	55-65	egyetemi oktató, közgazdasági	ellenállás a témával szemben
4	férfi	55-65	egyetemi oktató, kkv szektor	kevésbé nyitott a téma kapcsán

A következőkben a mélyinterjú kérdéseimet fogom bemutatni. Elsősorban a kérdéseket értékelem, utána pedig azokat elemzem, az követően egyéni válaszokat vázolólok és végül saját véleményemmel egészítem ki.

Az interjú készítéskor az interjúalany személyes véleményére és tapasztalataira koncentráltam, hiszen nem az együttgondolkodás volt a fő célom, hanem az, hogy a többiek miben másképpen gondolkodnak és miért az embereknek fontos a kamat.

3.5.1 Interjúkérdések

Első Interjúkérdés: A kéttípusú bankrendszer összehasonlítás során a kutatásaim elsődleges célja érdekében az első kérdésem az volt, hogy az ügyfelek általában milyen célokra használják a hagyományos bankot? Számomra azért volt fontos ez a kérdés, mert

mindenkinek más és más az igénye, azonban ritkán szóba kerül, hogy pénzügyi intézmények melyik igényre összpontosítanak és keresletet teremtenek maguknak.

Második Interjúkérdés: egy hagyományos bank mennyire biztonságos válság idején? Sok esetben az ügyfelek nem figyelnek a kockázati oldalát és csupán a rövid és középtávú megoldásokat választanak maguknak. Erre mindössze kíváncsi voltam az interjúalanyok véleményére és tapasztalataira a bankok működéséről és kockázatáról.

Harmadik Interjúkérdés: Ön szerint mikor kevésbé kockázatos egy bank? Ez szintén a kettes kérdésre épült, amely alapján véleményt adhatnak a szembe lévő partnerek.

Negyedik Interjúkérdés: képzeljen el, hogy holnaptól eltűnik a kamatok! Miben változna a helyzet, ha nem kamatozna a pénzünk a bankba? Erre a kérdés lenyűgöző választ nem kaptam, azonban érdekes volt, hogy egy bizonyos interjú során elképzelhetetlennek tartották a kamatot. Mint már említettem történelem során a kamattiltás más vallásokban is jelent, és abban az időben az emberek a kamattal történő pénzügyi tevékenységet elképzelhetetlennek tartották, most pedig ennek pont az ellentétes szakaszán vagyunk „az ügyfelek nem fogadnak ha nem kamatozik a pénzük”. A negyedik kérdésre, hogy milyen megoldások vannak, összefoglalóan választ kapunk az alábbiakban a szakemberektől.

Ötödik Interjúkérdés: Végül, de nem az utolsó sorban az ötödik kérdésem: a hagyományos bankok mennyire aktívan és milyen formában vesznek részt a társadalmi és környezeti tevékenységekben? Ez a kérdés azért is fontos, mert evidens, hogy egy bank központi szerepet játszik a pénzügyi piacon, de ezzel milyen hatással van a társadalommal és környezetével.

3.5.2 Egyéni mélyinterjú értékelése

Első mélyinterjú alanya egy többéves tapasztalt banki szakember és egyben egyetemi előadó is.

A megkérdezett szerint általában a jövőbeli egzisztencia elkerülés a fő cél.⁶⁴ az ügyfelek többsége félnek, hogy a közeljövőben nem lesz munkahelyük, nem lesz nyugdíjuk vagy csak azért, hogy legyen lakóhelye, emiatt használnak a banki szolgáltatásokat. Ámde az ügyfelek többsége nem gondolkodik hosszútávon a banki szolgáltatások felhasználásra és nem ügyelnek arra, hogy a legkevésbé kockázatos bankot válasszanak, hanem szívesebben

⁶⁴ Interjúalany 1.

válogatnak a kedvezményes banki szolgáltatásokat. Az ügyfél által bank válogatás a pénzügyi intézmények költségeitől, lehetőségeitől, rugalmasságától függ.

A bankok biztonságáról az a véleménye, hogy a lakossági ügyfeleknek egyáltalán nem kockázatosnak nevezhető az itthoni bankok működése, mert az OBA⁶⁵ szabályai szerint a hazai betéteket védi, akár százezer euróig betétesenként. OBA mint állami garancia azért is előnyös, mert ha az állam vállalta, akkor előbb vagy utóbb megfizeti. Viszont az üzleti ügyfelek részére ez a szabály nem érvényes, egyszerűen azért, mert gazdasági társaságok portfólióban gondolkoznak, ahol többsége nagyobb értékkel rendelkezik és nyilvánvaló, hogy ott nagyobb a kockázat.

Ha hitel felvételi kockázatról lenne szó, akkor manapság a bankok is óvakodnak, mert a pénzügyi válság előtti és utáni hitelfedezeti érték is nagymértékben módosult, amely csökkent a kockázatot.

Az interjúalany szerint hisztéria lenne az ember fejébe, ha eltűnne a kamatok. Előfordulhat, hogy az emberek más lehetőségeket keresnének maguknak, azonban vannak olyan befektetési formák, amelyek kamat nélkül nem is működhetne, ilyen például a kötvény.

Azzal kapcsolatban, hogy a hagyományos bankok mennyire vesznek részt a társadalmi és környezeti tevékenységekben, elmondta, hogy pénzügyi intézménytől függ, vannak amelyek nonprofit alapítványokat hoznak létre, és vannak, amelyek önkéntes munkaerőt vállálnak. Mindössze zsebpénz nagyságú összegeket költenek az ilyen típusú tevékenységekre, és nagy erőfeszítést nem látom, ennek ellenére elég nagy lenne az igény szintje.

Második mélyinterjú alanya pénzügyi és számvitel szakember és egyetemi docens.

Mikor megkérdezem hallgatóktól, hogy miért megy bankba? Mindegyik azt mondja, hogy hitelért. Egyik sem mondja azt, hogy beviszem a pénzemet vagy értékpapírt veszek vagy egyebek. Legáltalánosabb ma ügyfelek a betéthitel elhelyezés és a pénzforgalom lebonyolítására használnak a hagyományos bankot. Egyrészt mert a munkabér és fizetés módszer megkönnyítés is bankon keresztül történik, tehát klasszikus értelemben pénzforgalom lebonyolítása, melyet a szavatoló tőkére és betétbiztosítási alapra utalva biztonságosnak is nevezhetünk. Ezen kívül, ha több lában áll egy bank és betartja az alapszabályokat, akkor is kevésbé kockázatosnak nevezhetünk a pénzügyi intézményt.

⁶⁵ Országos Betétbiztosítási Alap

Magyar kereskedelmi bankok azért, hogy több lában álljanak, létrehoznak ügynevezet bankcsoportot. A bankcsoportnak az a feladata, hogy az anyavállalat többféle pénzügyi tevékenységet végezessen, ilyen csoportok lehetnek például a jelzálog hitelintézet, lakáskassza, egészségpénztár, lízing, ingatlan, faktoring vagyonkezelő és egyéb. Tulajdonképpen ez azt jelenti, hogy a vállalaton belül maradjon a pénz és az ügyfelek minden igényét kiszolgáljanak.

A kockázat csökkentés része lehet az is, amikor bankok szintén vállalnának kockázatot és nem csak áthárítják az ügyfelekre. Annak idejében Egyesült Államokban a lakáshitel felvétel ügyműködött, hogy a felvett hitel összeg csak a lakást terhelte, de többet nem. Emiatt is a pénzügyi válság után az emberek kiköltöztek és otthagyták bútorozva banknak a lakást. Ez a szabály azért is előnyös, mert egyszerűen a bankok is benne lesznek a kockázatban és nem csak az ügyfelek. Nálunk ez a szabály nem így működik, hanem olyan szerződést kötnek, ha ügyfelek buknak a lakást, akkor is örökéletére törleszthet.

Magyarországon a kamatok nagyon leredukálódtak. A tavalyi évhez képes nagymértékben csökkentek az éves kamatok, így radikálisan csökkent a betétállomány is. Emiatt az ügyfelek nem teszik pénzüket a bankba, ehelyett leginkább közvetlenül befektetnek. Előfordul, hogy az ügyfelek vásárolnak államkincstárjegyeket, mert egyrészt biztonságos másrészt pedig magasabb hozamot biztosít mint 1,5%-k kamathoz képes. A gazdasági válság után azt is tapasztalható, hogy az emberek egyszerűen elköltözik a pénzüket, mert nincs értelme megtakarítani.

Egy már megszökött kamat a rendszerben nem szűnhet meg, mert ellenkező esetben bedőlhet a rendszer. Elsősorban ahhoz, hogy ne legyen kamat a rendszerben, meg kell szüntetni az inflációt. Manapság a pénzügyi intézmények sem szeretik a kamat mondatelemet, ehelyett egyéb költséget számolnak fel.

Mivel egy banknak nincsen lelki ismerete, ezért is a társadalmi és környezeti szerepvállalásban leginkább a kiemelt reklám helyett támogatnak, ilyen például a sport események támogatása vagy hátrányos helyzetű gyermekek támogatása. Ugyanis a bankok ezeket a támogatásokat költségként számolnak fel, emiatt is egy külföld anyavállalat által magyarországi leányvállalatának nem éri meg bevállalni az ilyen típusú költséget.

Harmadik mélyinterjú alanya egy magyar közgazdász és egyetemi docens.

Véleménye szerint alapvetően két célra használják a bankot. Az ügyfelek megtakarításait próbálják meg egy szakértőszervezetre bízni, ahol megtakarított időszak és a megtakarítások felhasználásából eredő esetleges kockázat és információ hiánya miatt lemondanak a pénzük egy részét. Nyilvánvaló, ha egy ügyfél jelenleg lemond a pénzét, akkor elvárja, hogy egy későbbi fogyasztása magasabb legyen. És ennek a formája általában a kamat. Minden megtakarításban azt értelmezhető, hogy egy jövőbeli időt vásárolok magamnak, ha valaki nem vesz, akkor ajándékoz.

Gyakorlatilag azt mondható, hogy nincs olyan gazdasági döntés, amelynek ne lenne kockázata, beleértve a banki tevékenység is. Minden egyes gazdasági vállalkozások beleértve vásárlás is kockázattal jár, ezért a bank is kockázatos, azonban épp annyival kockázatos, mint ha vennék magamnak egy előre nem tudható romlót terméket a piacon. A bankok esetében a bizalom hiány is kockázatot jelent. Abban az esetben mondható kevésbé kockázatosnak egy bankot, ha szabályozott és átlátható a működése. Bank mint egy összetett szervezet a döntéseit, akár a betétek befogadása, akár a befogadott pénz kölcsön adása szempontjából többszörös szűrő elemzés és többszöri ellenőrzés előzi meg.

Azzal kapcsolatosan, hogy a hagyományos bankok mennyire vesznek részt a társadalmi és környezeti tevékenységekben, elmondta, hogy természetesen igen felvállalnak jótékonyági, karitatív, adakozási funkciókat, mint kulturális, sport vagy éppen segélyezést. Azonban ennek a mértékének figyelembe vétele arra, hogy el kell számolnia. Akkor tudnak ilyen felelősséget vállalni, hogy ha a bevételek fedezik meg a saját működési költséget.

Negyedik mélyinterjú alanya egy magyar gazdasági társaság ügyvezető igazgatója és főiskolai docens is.

Az előző interjúalanyokhoz hasonlóan ő is magas szinten ismeri a bankok működését. Legfontosabb számára az üzleti ügyfelek érdeke. Gyakran az ügyfelek számlavezetésre, hitelfelvételre, megtakarítás elhelyezésre és egyéb célokra használnak. Azok az üzleti ügyfelek, akik nagyobb készpénz állománnyal rendelkeznek, bankok napi kamat lehetőséget biztosítanak. A lakossági ügyfeleknek nincs ilyen extra szolgáltatás, ennek okán, hogy kevésbé kockázatos a lakossági folyószámlák és állam is garanciát vállal.

Magyarországi bankok többnyire biztonságosnak tekinthető mind az üzleti mind a lakossági oldalán nézve, azonban a huszadik század végén volt egy pénzügyi intézmény, amely az alapszabály nem tartása miatt ment csődbe. Az egykori Postabank, amikor PSZÁF komoly

hiányosságokat tárta fel a banknál, és emiatt többi kereskedelmi bankok nem adták hitelt a bankközi piacon, így csőd felé irányult a bank.

Az emberek nem nagyon néznek a banki kockázatot, leginkább azt néznek, hogy milyen kondíciók vannak. Ez arra utal, hogy az ügyfelek rövidtávon gondolkodnak, és nem azzal a céllal használják a banki szolgáltatásokat, hogy későbbiekben hasznosítható legyen, hanem többségnek a jelen számít.

Tudomásul kell venni, hogy pénznek ára van, mint bármilyen más termék vagy szolgáltatás, a hagyományos bankoknál maga a kamat az ára. Ha a pénzfelhasználó nem fizet kamatot, akkor valamivel szükséges helyettesíteni ezt az árat.

A társadalmi és környezeti tevékenységek nem a banki feladatok köréhez tartoznak, egyrészt a bankban tartott vagyonok nagy része a betétek pénzéből van, ha túl sokat költi a bank ezekből a pénzekből, akkor drágábban adnak a pénzt.

3.5.3 Összefoglaló

A mélyinterjú összefoglalásban megállapíthatjuk, hogy általában az ügyfelek nem hosszútávú célok elérésére használják a hagyományos bankot, hanem szívesebben válogatnak a kedveszményes banki szolgáltatásokat és többsége a mindennapi szükséglet kielégítésre, mint például munkabér fizetési módszer megkönnyítésre és egyéb vásárlásra használják.

Mivel a kamatláb évről évre csökken, ennek következtében az ügyfelek kevesen tesznek félre a pénzükből, továbbá vannak, akik új piaci lehetőséget találnak, és azon befektetnek, de mégis az ügyfelek nagy aránya leginkább elköltözik a pénzüket, azzal a véleménynel, hogy nincs értelme megtakarítani.

A hagyományos bankok biztonságáról és kockázatáról azt a véleményt kaptam, nem létezik olyan gazdasági döntés, amelynek ne lenne kockázata. Egy hagyományos bankot abban az esetben mondható kevésbé kockázatosnak, ha több lában áll, szabályozott és átlátható a működése. Bank mint egy összetett szervezetnek tekinthető, ahol a betétek fogadását és hitelek nyújtását folyamatosan ellenőrizni kell. Az üzleti ügyfelekre nem, de a lakossági ügyfelek számára létezik egy úgynevezett Országos Betétbiztosítási Alap mint állami garancia, ahol az egyes betétek mögött akár 100 ezer eurónak megfelelő betétvédelem is áll.

Visszatérve a kamatmentes bankokra a szakértők véleményére utalva, a kamatmentes bankok is próbálnak több lában állni, a különbség azon van, hogy nem banki csoportot hoznak létre,

hanem új piaci tevékenységen gyarapodnak. Az alapszabály betartása és átlátható működése az iszlám bankoknál is látható, egyrészt a Sharia szerint működési feltételek betartása a gyakorlatban. Másrészt, ha olyan banki ügyletről lenne szó, ahol az ügyfél előre üzletet köt, hogy miben fektesse a bank, akkor a kamatmentes bankokban történő gazdasági tevékenységek teljesen átlátható mondható, ha még sem lenne ilyen ügylet, akkor is nyilvános a bank tevékenységi köre.

A társadalmi és környezeti tevékenységekben hagyományos bankok egyrészt zsebpénz nagyságú összegeket költenek, ebben az esetben sokszor válogatnak, hogy mire költsenek. Másrészt ez nem a hagyományos bank feladat köréhez tartozik, de marketingnek köszönhető, hogy mégis reklámcéllal támogatnak bizonyos tevékenységeket. Ennek ellenére a kamatmentes bankok nem csak saját érdekeit tartják szem előtt. Nem az a fő célja, hogy minél több pénzt halmozzon fel, hanem hogy a lakosságot is támogassa abban, hogy részt vehessen a gazdaságban. Elősegíti továbbá az adott iszlám ország gazdasági, pénzügyi stabilitását.

4. ÖSSZEFOGLALÁS⁶⁶

4.1 A VÁLSÁG MEGELŐZÉSÉNEK LEHETŐSÉGE

A válság úgy definiálható, mint egy vagy több esemény hatására kialakult kedvezőtlen helyzet, amely negatívan hat minden érintettre. A válsághelyzet előrejelzése és elkerülése elemi érdeke minden gazdaságnak és vállalkozásnak – legyen az akár gazdasági, pénzügyi, vagy politikai válság is. A válság előrejelzéséhez vagy kezeléséhez mindenképp előtte azt kell végiggondolni, hogy egyáltalán milyen okból keletkezhet válság. A Nobel-díjas amerikai közgazdász, Eric Maskin érvelése egyáltalán nem foglalkozik az iszlám bankrendszerrel, és az abban megnyilvánuló kamattilalommal, de megfontolásai végső soron mégis ide vezethetők vissza.

Maskin professzor szerint elsőként a válsághoz vezető okokat kell megismerni ahhoz, hogy egy ország kormánya intézkedéseket tegyen a válság kialakulásának, vagy elmélyülésének megakadályozásához, és a válságból való kibontakozáshoz. Véleménye szerint feltétlenül különbséget kell tenni a pénzpiac, hitelpiac és más piacok között, mivel a jelenlegi válság fő oka is az volt, hogy különféle piacok állami felügyelet és beavatkozás nélkül működtek. Állami jelenlét és beavatkozás hiányában a hitelpiacon azért alakulhat ki a válság, mert egyes bankok kockázatos hiteket nyújtanak magas kamatra, ezzel nagy nyereségre törek, és amikor az ügyfél fizetéseképtelenné válik, a bank mindent elvesz tőle. Ha ilyen esetben nincs kormányzati beavatkozás, az ilyen sorozatos esetek láncreakcióhoz vezetnek, és előáll a válság.

Professzor Maskin szerint azért is fontos különbséget tenni a hitelpiac és más piacok között, mert a mostani modern gazdaságban nélkülözhetetlen a hitelpiac. Ha a hitelt mint egy termék vagy márka tekintve, amikor ez a termék vagy márka piac krízisben van, ez problémát okozhat a termék vagy a márka fogyasztói részére, azonban maga a terméket nem teszi tönkre és ezt valahogy másképpen kell eladni. A pénzpiacon azonban ez a folyamat nem így működik, mert a pénzpiac mindenre kihat.⁶⁷

Az elmondottak alapján nyilvánvaló, hogy bármely gazdasági tevékenység során fontos az állami felügyelet a szabályok betartása érdekében. Ez az iszlám bankrendszer esetében is

⁶⁶ Az összefoglaló rész korábbi szakdolgozatom alapján készült. (Rahmani, 2013)

⁶⁷ A pénzügyi válság egy Nobel-díjas szemével. (Király, 2013)

fontos, csak annyi a különbség, hogy az iszlám bankok működését nem az állam szabályozza és ellenőrzi, hanem a Sharia nevű törvény alapján a szakértői csoportok. Az iszlám bankok nem köthetnek kockázatos szerződéseket. Az ügyfelek felvehetnek ugyan kölcsönt az iszlám bankoktól, de nem kamatfizetés fejében, hanem a dolgozatomban felsorolt banki konstrukciókban preferált célok megvalósításáért.

4.2 AZ ISZLÁM BANK LEHETŐSÉGEI A VÁLSÁG ENYHÍTÉSÉBEN

A gazdaságokban mindig szükség van hitelre, függetlenül attól, hogy azt fogyasztásra vagy befektetésre kívánja-e hasznosítani a kölcsönvevő ügyfél. A hagyományos bankok a nyújtott hitel, és a fizetendő kamatok összege közötti különbségnek megfelelően határozzák meg a kamatlábat, amely a bankoknak profitot termel. Az iszlám bankok ezzel szemben partneri viszonyra törekednek ügyfeleikkel. Ennek érdekében működnek a dolgozatomban bemutatott különféle banki konstrukciók – az Idzsaráh, Muzarebáh, Musarekáh, Wadiáh, Murabaha és Qarsz Al-haszana. Minden ilyen konstrukcióban a megcélzott gazdasági tevékenység hasznán osztoznak a felek a kamatfizetés helyett. Az iszlám banktól hitelt igénybe venni nem lehet, de kölcsönpénzhez mégis hozzá lehet jutni, és mivel a Sharia alaposan ellenőrzi a szerződéseket, a bankok nem háríthatják át a kockázatot az ügyfelekre.⁶⁸

A kamatmentes bankrendszerben a pénz potenciális tőkeként működik, amelyet kockázatmentesen használnak fel különféle célokra – befektetésekre, projektekre. A banki pénzből finanszírozott fejlesztések hozzásegítik az ügyfeleket ahhoz, hogy részt vegyenek a gazdaságban, és munkahelyeket teremtenek. Mindezzel hozzájárulnak az adott ország fejlődéséhez, gazdasági erejének, GDP-jének, jólétének növekedéséhez.

4.3 A HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA

A nemzetgazdaságok kiszámítható, kiegyensúlyozott, stabil működésében igen fontos szerepet játszanak a bankok. Tudományos diákköri konferencia dolgozatomban a hagyományos banki működéssel szemben áttekintettem azokat az iszlám gazdasági alapelveket, amelyekre a kamatmentes banki működési rendszer, s ezáltal egy kamatmentesen működő, fejlődőképes nemzetgazdaság felépíthető. Bemutattam az iszlám bank szerepét a vállalkozások pénzügyi támogatásában, és érintettem az etikus elvek jelentőségét a pénzforgatási és finanszírozási gyakorlatban.

⁶⁸ Kamatmentes bankok az elmélettől a gyakorlatig. (Seid Abbas, 2011)

Szeretném kiemelni annak jelentőségét, hogy miben különbözik leginkább a nyugati és az iszlám gazdasági szemlélet. A kamatra épülő hagyományos banki gyakorlat valódi pénznövekedés nélkül teremt profitot, míg az iszlám bank nem csak kamatot nem szedhet és fizethet, hanem kockázatos gazdasági tevékenységet sem folytathat, így a betétesek pénzét nem veszélyeztetheti. Az iszlám bankba megbízásos vagy befektetési alapon behelyezett összegek befektetéséből származó nyereségben vagy veszteségben a felek előre kikötött arányban osztoznak, és az iszlám bank többféle folyószámlás tranzakció keretében támogatja a magánszemélyek és vállalkozások vásárlásait, befektetéseit, gyarapodását.

A dolgozatom gyakorlati részében a legnagyobb iszlám bankok történetét vázoltam fel, majd összehasonlító elemzéssel mutattam be egy nagyarányú országhitel visszafizetésének megghiúsulását alátámasztó számítást kamatos kamat esetében, szembeállítva ugyanennek a hitelnek a törlesztésével – elvi példaként – iszlám bank esetét feltételezve.

Meggyőződésem, hogy az iszlám vallás alapelvein nyugvó banki gyakorlat sokat tehetne az eladósodott országok, vállalkozások, emberek helyzetének javításáért a további eladósodás csökkentésével, a vállalkozások kölcsönösen előnyösebb finanszírozásával, ügyfelek vásárlásainak méltányos, és kölcsönösen előnyös támogatásával. A betétesek számára azzal is hasznot hajtana az iszlám bank, hogy a behelyezett összegeket saját érdekében, hozzáértő módon úgy forgatná meg, hogy abból – előre rögzített arányban – mindkét félnek nagyobb valószínűséggel legyen haszna, mint vesztesége. Az iszlám bankok terjedése idővel a pénzügyi világválság enyhítéséhez is hozzájárulhatna.

5. IDÉZETT FORRÁSMUNKÁK

Abdul Rais, A. M., 2003. *Development of Liquidity management instruments*. Irán: ismeretlen szerző

Abdullah, H., 2008. *Social Science Research Network*. [Online]
Available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1283093
[Hozzáférés dátuma: 15 9 2011].

Anon., 2006. *Magyar Online*. [Online]
Available at: http://forum.mon.hu/topic/84-nemzeti-forum/page_st_280
[Hozzáférés dátuma: 20 09 2011].

Anon., 2011. *Islamic Finance Info*. [Online]
Available at: <http://www.islamicfinanceinfo.com.my/discover-islamic-banking/shariah-concepts-islamic-banking>
[Hozzáférés dátuma: 02 04 2013].

Anon., 2012. *Korán*. hely nélk.: ismeretlen szerző

Ashar M., N. & Imtiaz, I., 2012. *World Islamic Banking Competitiveness Report 2011-12*, p. 69.

Bácskai , T., 1988. *Pénzügyi és Kereskedelmi enciklopédia*. Budapest: Novotrade.

Beidermann , Z., 2012/3. *Az amerikai pénzügyi szabályozás története* , hely nélk.: MTA Világgazdasági Intézet.

Bijan, B., 2002. *The Executive Mechanism of Profit and Loss Sharing*. Irán: ismeretlen szerző

Bijan, B., 2009. *Bank & Economy magazine. The Global Financial Crisis and Islamic Banking*, 103. kötet.

Billah, M. M., Hassan, M. K. L. & Mervyn, K., 2007. *Islamic banking and growth of Takaful*. Handbook of Islamic banking szerk. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing,.

Chong, B., 2009. *Interest-Free or Interest-Based?*. hely nélk.: Pacific-Basin Financial Journal.

Dr. Abdul, K. A., dátum nélk. *The Legal and Regulatory Aspects of Islamic Banking*. UK: ismeretlen szerző

- Edward, E., 2007. *Handbook of Islamic Banking*. Northampton , UK: ismeretlen szerző
- Gálosi, M. B., 2010. *Islám ablak – ablak az iszlámra*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar.
- Gramlich, E. M., 2004. *Subprime mortgage lending: Benefits, costs, and challenges, Remarks at the Financial Services Roundtable Annual Housing Policy Meeting, Chicago, Illinois*. [Online]
Available at: <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2004/20040521/default.htm>
[Hozzáférés dátuma: 25 03 2012].
- Király , J., Nagy, . M. & Szabó E., 2008/07-08. *Egy különleges eseménysorozat elemzése – a másodrendű jelzáloghitel-piaci válság és (hazai) következményei*, hely nélk.: közgazdasági szemle LV.
- Király, Z., 2013. *A pénzügyi válság egy Nobel-díjas szemével..* [Online]
Available at: <http://korkep.sk/cikkek/gazdasag/2013/05/05/a-penzugyi-valsag-egy-nobel-dijas-szemevel>
[Hozzáférés dátuma: 24 09 2013].
- Kudor , E., 2011. *Pénzcsinálók*. [Online]
Available at: <http://penzcsinalok.transindex.ro/media/cikk/10544>
[Hozzáférés dátuma: 20 március 2011].
- Leyla, M., 2013. Kamatmentes bankrendszer források elosztás különböző országokban..
közgazdasági magazin, 3-4. kötet, pp. 65-94.
- Marosán, G., 2006. *A 21. század stratégiai menedzsmentje..* Budapest: Műszaki Kiadó.
- Masoud, R. T., 2006. *Dunya-e eqtesa*. [Online]
Available at: <http://www.donya-e-eqtesad.com/news/682419/>
[Hozzáférés dátuma: 22 03 2011].
- Metwally, M., 1997. *Metwally, M.M. (1997): Economic consequences of applying Islamic principles in Muslim Societies*. International Journal of Social Econ szerk. hely nélk.: ismeretlen szerző
- Monzer, K., 1992. *A SURVEY*. Jedd-ah: ismeretlen szerző
- Mózes, I., dátum nélk. 22:24. hely nélk.: ismeretlen szerző

Muhammad, A., 2007. *Understanding Islamic Finance*. Great Britain : Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire.

Musia & Said, A., 1999. *Törvény a Banki tranzakcióról*. Irán: ismeretlen szerző

origo, 2008. *Origo*. [Online]

Available at: <http://www.origo.hu/archivum/20090427-islam-bank-vallasnak-megfelelo-megoldas-1000-milliard-dollaros-piac.html>

[Hozzáférés dátuma: 25 10 2013].

Rahmani, M. H., 2013. *Kamatnélküli bankrendszer a gazdaságban*, Budapest: Zsigmond Király Főiskola.

Seid Abbas, M. D., 2011. *Ali nejad*. [Online]

Available at: <http://www.alinejad-kosar-1082.persianblog.ir/post/80>

[Hozzáférés dátuma: 25 08 2013].

Seid Abbas, M. & Mojtaba, K., 2008. *Marifat-i Eghtesadi*. Vol 2 No1 Fall&Winter szerk. hely nélk.: ismeretlen szerző

Seid Husein, M. M., 2012. *Az iszlám bankbetétek*. [Online]

Available at: http://ca.iqna.ir/fa/news_detail.php?ProdID=946220

[Hozzáférés dátuma: 20 06 2013].

Shaikh, a.-I., 1989. *Lizing működése az öt vallásban*. Teherán, Irán: ismeretlen szerző

Tárnok, I. & Varsányi, J., 2004. *A kis- és középvállalkozások fejlődésének pénzügyi háttere az EU-csatlakozás tükrében*. Győr, Széchenyi István egyetem: Kis- és középvállalkozások az Európai Unió küszöbén..

Várhegyi, É., 2002. *A magyar bankrendszer csatlakozása az Európai Unióhoz.. Külgazdaság*, 6. kötet.

Why Islamic Finance. 2010. [Film] Rendezte: Usmani Dr. Imran. Emaar Boulevard, Downtown Dubai: Ethica.

6. ABSZTRAKT

Tudományos Diákköri konferencia dolgozatom a **kamatmentes bankok** működéséről szól. Ennek során összehasonlítom az iszlám bankrendszert a hagyományos bankrendszerrel, és a gazdasági válság tükrében érzékeltetem, hogy az utóbbi milyen problémákat vet fel.

A kamatmentes bankok működésének három komponense a Sharia, a bank, és az ügyfél. A kamatmentes banki működés az iszlám vallás Sharia törvényének alapján áll. A dolgozat az iszlám bankok jellemzését, fő vonásait, a legjellemzőbb számlavezetési, illetve működési konstrukciókat ismerteti, majd annak gyakorlati részében először bemutatom a kamatszedés tiltásának hátterét, és rövid történeti áttekintést adok az iszlám bank kialakulásáról. A dolgozatom ez követően a három legnagyobb iszlám bank fő vonásait vázolja fel, majd az iszlám bankrendszer terjedésének trendjét érzékelteti.

A különböző gazdasági területeken általam készített interjúk olyan szakmai véleményeket tükröznek, amelyek a nyugati és iszlám bankrendszer előnyeinek és hátrányainak összehasonlítását segítették.

Az iszlám bank működési elveinek és mechanizmusainak bemutatásával végső célom annak érzékeltetése, hogyan lehetne kamat nélküli banki gyakorlattal finanszírozni a gazdaságot, és ez miért jelenthetne előnyt a magyar gazdaságnak.

7. MELLÉKLETEK

7.1 MEGHATALMAZOTT LEVÉL

Tisztelt Tanár Úr/ Professzor Úr!

Alulírott XY (MSc szak:... ; ... féléves), ezúton szeretnék Öntől segítséget kérni a Tudományos Diákköri konferencia (TDK) dolgozatom megírásában. A dolgozatom témája a hagyományos bankok megítélése. Az Ön tudományos tapasztalata, segítene engem a téma feldolgozásában.

A TDK dolgozatomba szeretnék egy empirikus kutatást is beilleszteni, és mélyinterjút készíteni beszélgetés formájában az Ön szakmai véleményéről. Az interjú maximum 50-60 percet vesz igénybe az Ön idejéből. Ezúton szeretnek kérni egy időpontot és helyszínt személyes találkozásra. Szeretném a kutatásaim okt.20-ig befejezni, amennyiben ideje engedi kérem jelölje egy ön számára alkalmas időpontot.

Mellékelten küldök egy rövid összefoglalót a dolgozatomról!

Előre is nagyon köszönöm a segítséget!

Tisztelettel: XY

7.2 INTERJÚKÉRDÉSEK

Az interjú a partner beleegyeztetésével, személyesen beszélgetés formában történt. Voltak olyan kérdések, amelyekre hasonló választ kaptam, és voltak olyan kérdések, amelyeket mindenképpen fel szándékoztam tenni, emellett hagytam a beszélgetést saját formájában folyni. Az interjúalanyom a beszélgetés során személyes véleményeit is elmesélte, a lényeges részét mellékletben közlöm.

1. Az ügyfelek általában milyen célokra használják a hagyományos bankot?
2. Egy hagyományos bank mennyire biztonságos/ kockázatos válság idején?
3. Ön szerint mikor kevésbé kockázatos egy bank?
4. Képzelje el hogy holnaptól eltűnnek a kamatok! Miben változna a helyzet, ha nem kamatozna a pénzünk a bankba?
5. A hagyományos bankok mennyire aktívan és milyen formában vesznek részt a társadalmi és környezeti tevékenységekben?

Köszönöm az interjút!